

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะเสนอรายละเอียดซึ่งแสดงถึงหลักการและแนวความคิดที่เกี่ยวกับการติดตาม กำกับงานและการประเมินผลโดยทั่วไป และแนวความคิดในเรื่องการกำกับงาน ความเป็นมาของ โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และ กรมสามัญศึกษา และการกำหนดกรอบของแนวความคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หลักการและแนวความคิดเกี่ยวกับการกำกับงาน

ในการทำความเข้าใจเรื่องการกำกับการกำกับงานนั้น จากการศึกษาสำรวจเอกสาร ตำรา และหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้พบว่ามีการใช้ถ้อยคำในกลุ่มที่เกี่ยวข้องแตกต่างกัน และ อาจก่อให้เกิดความสับสนในการเข้าใจความหมายได้ เช่น คำว่า การติดตามกำกับ การติดตาม ควบคุม การควบคุม การติดตามควบคุมกำกับ การติดตาม การกำกับและประเมินผล การติดตาม ประเมินผล และคำว่า การกำกับการกำกับงาน ถ้อยคำเหล่านี้มาจากคำว่า Monitoring คำว่า Control และคำว่า Evaluation ซึ่งเมื่อใช้คำในภาษาไทยแล้วปรากฏว่าใช้แตกต่างกัน ซึ่งในเรื่องนี้ อุกฤษ บัญประเสริฐ (2527 : 117-118) กล่าวไว้ว่า ในการจัดระบบการติดตาม และประเมินผลมีคำซึ่งมีความหมายเฉพาะตัวแต่ในการดำเนินงานหรือจัดกิจกรรมบริหาร และมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างใกล้ชิดกันจนทำให้เกิดความสับสนได้โดยง่ายอยู่เสมอสองคำ คือ คำว่า การติดตามควบคุมกำกับงาน (Monitoring) และคำว่าประเมินผล (Evaluation) และ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ใช้คำว่า การกำกับการกำกับงาน (2529 : 6) ซึ่งได้สรุปว่า การกำกับการกำกับงาน และการประเมินผล (Monitoring and Evaluation) เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร คำภาษาอังกฤษว่า Monitoring นั้น เมื่อนำมาใช้เป็นภาษาไทยยังมีคำที่แตกต่างกัน จึงจำเป็น

ต้องประมวลข้อความรู้ที่เกี่ยวข้อง ถ้อยคำและความหมายในเรื่องนี้ให้ชัดเจนตรงกันก่อน
เพื่อความเข้าใจในความหมายที่สอดคล้องกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความหมายของการกำกับงาน

ในการศึกษาถึงความหมายของคำว่า การกำกับงานนั้นใคร่ขอความหมายที่มีผู้ให้ไว้
แตกต่างกัน เช่น อุกฤษ บัญประเสริฐ (2527 : 118) ได้ให้ความหมายของคำว่า การติดตาม
และการประเมินผล ดังนี้

การติดตามเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนซึ่งกำหนดไว้ แล้วใช้
ข้อมูลเหล่านั้น เพื่อการตัดสินใจแก้ไขปรับปรุงวิธีการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนหรือกำหนดวิธีการ
แก้ไข ปรับปรุง (Corrective Action) ให้การดำเนินงานเกิดผลดียิ่งขึ้น มีประสิทธิภาพสูง
ยิ่งขึ้น แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ จุดมุ่งเน้นที่สำคัญของการติดตามในทัศนะนี้จึงเป็นเพื่อการปฏิบัติการ
ตรวจสอบควบคุมและกำกับโครงการในการปฏิบัติงานโดยตรง การติดตามจะเกิดขึ้นในขณะที่
โครงการกำลังดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้เป็นสำคัญ

ส่วนสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529 : 7)
ได้ให้ความหมายว่า การกำกับงานหมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนงาน
โครงการซึ่งได้กำหนดไว้ แล้วใช้ข้อมูลเหล่านั้นเพื่อการแก้ไขปรับปรุงวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลงาน
เป็นไปตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพได้มากที่สุด การกำกับงานเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดย
ผู้บริหารแผนงาน/โครงการ โดยมุ่งที่จะตอบคำถามหลักว่าในการดำเนินโครงการนั้นได้รับ
ทรัพยากรครบถ้วนหรือไม่ ได้ปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดหรือไม่ ได้ผลตรงตามที่กำหนดหรือไม่
ข้อมูลจากการกำกับงานจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเร่งรัดให้แผนงาน/โครงการดำเนินไป
ตรงตามเป้าหมายและแล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา

สุวัฒน์ พัฒนไพบูลย์ (2531 : 331) ให้ความหมายสั้น ๆ ของคำว่า การกำกับดูแล
ไว้ว่าเป็นการรวบรวมบันทึกและรายงานข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ของผลงานของ
โครงการ เพื่อทำให้ผู้จัดการโครงการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการได้รับข้อมูลข่าวสาร
ที่ต้องการ และขั้นตอนกำกับดูแลควรแยกออกจากการควบคุม

ในหนังสือคู่มือการติดตามประเมินผลแผน โครงการของสำนักงานคณะกรรมการการ
 ประถมศึกษาแห่งชาติ (2532 : 2-3) ได้ให้ความหมายในเรื่องนี้คล้ายกับ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์
 ว่า การติดตาม (Monitoring) หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนที่
 กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจแก้ไขปรับปรุงวิธีการปฏิบัติ ให้ผลงานเป็นไปตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพ
 มากที่สุดโดยมุ่งที่จะตอบคำถามหลักว่าในการดำเนินงานนั้นได้รับทรัพยากรครบถ้วนหรือไม่
 ได้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดหรือไม่ ได้ผลตรงตามที่กำหนดหรือไม่ ข้อมูลจากการติดตามจะเป็น
 ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเร่งรัดงาน/โครงการดำเนินไปตามเป้าหมายของแผน และแล้วเสร็จ
 ภายในเวลาที่กำหนด

ในเรื่องเดียวกันนี้ปรากฏระบุในการติดตามและประเมินผลซึ่งเป็นเอกสารของกอง
 แผนงาน กรมสามัญศึกษา (2533 : 2) ได้ให้ความหมายของคำว่า การติดตาม (Monitoring)
 หมายถึง การดูแล กระตุ้น ส่งเสริม แนะนำ ให้กำลังใจให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมาย
 ซึ่งการติดตามนั้นอาจเกิดก่อน เกิดระหว่าง หรือหลังการดำเนินการแต่ละขั้นตอนก็ได้ โดยปกติถือ
 ว่าเป็นบทบาทหรือหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารหรือหัวหน้าโครงการ (Administrator, Project
 Director) ที่จะนำข้อมูลมาแก้ปัญหาการปฏิบัติงาน

ในเรื่องเดียวกันนี้ Dennis J. Casley and Denis A. Lury (1982, 4-9)
 ได้ระบุไว้ในรายงานเรื่อง "Monitoring and Evaluation of Agriculture and Rural
 Development Project" เกี่ยวกับความหมายของการกำกับงานและประเมินผลไว้ว่า การ
 กำกับงาน คือการค้นหาข้อมูลข่าวสาร และใช้ข้อมูลข่าวสารนั้นในการประเมินความก้าวหน้าของ
 ผลงานใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจแก้ไขการปฏิบัติงานเป็นไปตามตารางหรือรายการที่กำหนดไว้
 การกำกับงานประเมินโครงการนั้นต้องติดตามตั้งแต่ตัวปัจจัยนำเข้า เป็นขั้นแรกว่าถูกใช้ให้เกิด
 ประโยชน์ตามที่วางแผนไว้หรือไม่ การกำกับกิจกรรมภายในโครงการเป็นสิ่งสำคัญของการบริหาร
 ถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร

จากความคิดเห็นดังกล่าวเหล่านี้จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายสำคัญของการกำกับงานก็คือเพื่อ
 ให้บังเกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการปฏิบัติตามโครงการโดยนำข้อมูลที่ได้กลับมาไปใช้ในการ
 การแก้ไขและระงับปัญหาได้ในทันที การกำกับงานถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารที่สำคัญ

เป็นหน้าที่ที่ต้องทำในการปฏิบัติงานตามโครงการ/แผนงานในทุกระดับการบังคับบัญชา

ความสำคัญของการกำกับงาน

อักษ บัญประเสริฐ (2527 : 117) ได้ระบุถึงความสำคัญของเรื่องนี้ภายใต้คำว่า การติดตามผลไว้ว่า การติดตามควบคุมกำกับและประเมินผล เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ช่วยให้ผู้บริหารโครงการต่าง ๆ ทราบว่า โครงการเหล่านั้นบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการมากน้อยเพียงใด โครงการต่าง ๆ ดำเนินงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ผลจากการติดตามควบคุมกำกับและประเมินผล จะให้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จ เห็นข้อดี เห็นจุดอ่อน และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน แจกแจงให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งให้เห็นช่องทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ช่วยให้การบริหารแผนงานและโครงการมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ส่วนนี้เองเป็นส่วนที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการบริหารแผนและโครงการ

A.P.Saxena (1980 : 88) พูดถึงความสำคัญของการกำกับงานซึ่งสรุปได้ว่าการกำกับงานจะทำให้มั่นใจว่าทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปตามแผน และภายในข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณสามารถปรับปรุงและแก้ไขปัญหาอุปสรรค เพื่อให้ดำเนินการไปได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

Michael Bamberger and Eleanor Hewitt (1986 : 1-4) กล่าวถึงความสำคัญของการกำกับงานและการประเมินผล ดังนี้ การกำกับและประเมินผลเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการบริหารแผนงาน/โครงการให้สามารถดำเนินการสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การกำกับงานเป็นกิจกรรมในโครงการ ซึ่งกำหนดกำกับทรัพยากร (resources) ได้แก่ เงิน วัสดุ อุปกรณ์ คน เป็นต้น ว่าได้ดำเนินการใช้ไปตามงบประมาณหรือตามตารางการปฏิบัติงาน การกำกับงานมุ่งผลสำเร็จของงาน (Out puts) ซึ่งได้แก่จำนวนที่อยู่อาศัย ผลการให้การฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ผลการปฏิบัติกับคนไข้ เป็นต้นและทำให้เกิดประสิทธิภาพโครงการ และวีระวัฒน์ อุษัยรัตน์ (2534) ได้เขียนบทความเรื่องการค้าเนินงานตามโครงการเทคนิคการกำกับและการติดตามโครงการในหนังสือ ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์-

มหาวิทยาลัย เกี่ยวกับความสำคัญของการกำกับงาน ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมทางบริหารที่สำคัญ เกี่ยวข้องในส่วนของวัฏจักรการปฏิบัติงาน ตามโปรแกรมงาน/โครงการ และเป็นสัญญาณที่เตือนผู้บริหารให้ทำการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงาน
2. เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้และใช้ข้อมูลเหล่านั้น ในการตัดสินใจแก้ไขปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน เพื่อให้บังเกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. เป็นกระบวนการติดตามผลการปฏิบัติงานด้วยการตรวจเช็คตามจุดปฏิบัติว่าการ ปฏิบัติงานได้เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายหรือไม่โดยอาศัยการตรวจสอบเปรียบเทียบกับเครื่อง ชี้วัด (Indicators) มาตรฐาน (Standard) เกณฑ์ (Norms) ของงานในโปรแกรมงาน/ โครงการ
4. เป็นการตรวจสอบงาน เพื่อสังเกต บันทึก และรายงานกิจกรรมของโปรแกรม งาน/โครงการ เป็นการติดตามกิจกรรมการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า กิจกรรมต่าง ๆ ได้ดำเนินไปตามแผนและเวลาที่กำหนดไว้
5. เป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานในด้าน กิจกรรม บุคลากร วัสดุ สิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้และเงินค่าใช้จ่ายตามงบประมาณการตรวจสอบนี้จะทำให้ สามารถพบปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการปฏิบัติงาน เพื่อการปรับปรุงแก้ไขระบบการทำงาน

วัตถุประสงค์ของการกำกับงาน

วัตถุประสงค์ของการกำกับงานก็คือ การชี้ให้เห็นสถานการณ์ของโครงการให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ ในเรื่องเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ หรือการผลิตผลผลิต เพื่อที่จะได้จัดการแก้ไขปรับปรุงสถานการณ์ต่าง ๆ ของโครงการที่เป็นปัญหาได้ทันที่ (สุนทร เกิดแก้ว, 2530 : 5) และสุวัฒน์ พัฒนไพบลีย์ (2531 : 341) กล่าวไว้สั้น ๆ ว่า วัตถุประสงค์ของการกำกับดูแล คือ ต้องการที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลและรายงานข้อมูลข่าวสาร

ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการติดตามกำกับและประเมินผล จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน เพื่อให้ประโยชน์ในการแก้ไขปรับปรุง การปฏิบัติงานเพื่อแสดงถึงความสำเร็จของโครงการ แสดงถึงประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการ กำกับงาน ช่วยให้การบริหารแผนงานและโครงการมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

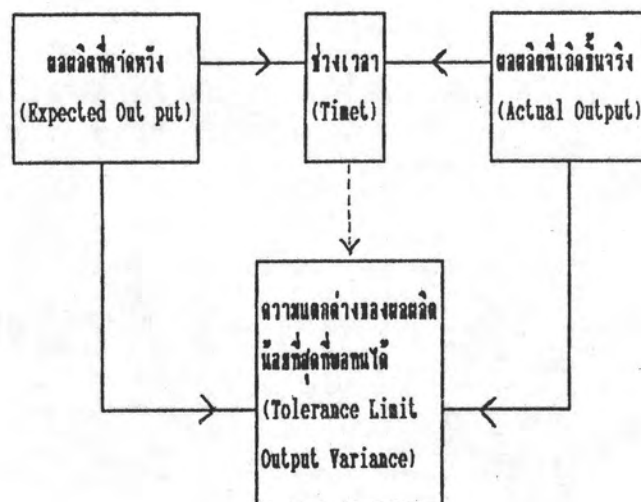
บทบาทของหน่วยกำกับงาน (The role of a monitoring unit)

หน่วยกำกับงานมีบทบาทหน้าที่ในการกำกับงาน คือ ความรับผิดชอบของฝ่ายบริหาร และเป็นความรับผิดชอบอย่างหนึ่งของสมาชิกแต่ละคน ในคณะทำงาน หน่วยกำกับงานจะช่วยเหลือ ในการปฏิบัติงานของระบบการติดตามในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (Dennis J. Casley and Denis A. Lury, 1982 : 18-19)

1. เข้าร่วมกับฝ่ายบริหารในการวินิจฉัยเป้าหมาย สำหรับการดำเนินโครงการ และตัวบ่งชี้ที่จะใช้ความก้าวหน้าจากเป้าหมายเหล่านี้
 2. ตรวจสอบ สรุป และเผยแพร่ข้อมูลซึ่งเคลื่อนไหวจากหน่วยงานที่หลากหลายและ คณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ
 3. วิเคราะห์ระเบียบข้อมูลและเพิ่มข้อมูลการบริหารเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ
 4. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้รับประโยชน์ซึ่งเป็นที่ต้องการเพื่อเพิ่มเติม ระเบียบข้อมูลและรายงานที่มีอยู่
 5. บำรุงรักษากลุ่มของข้อมูลประเภทต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาในรูปแบบของการ เร็วใช้เพื่อเป็นเครื่องช่วยการประเมินผลภายหลัง
 6. จัดเตรียมรายงานซึ่งเน้นหนักที่ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์หลายด้านและใน ขอบเขตที่เหมาะสม เสนอชุดทางเลือกที่มีเหตุผลซึ่งต้องการการตัดสินใจจากฝ่ายบริหาร
- แผนงาน/โครงการ จะมีการวางแผนบริหารโครงการ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า แผนงาน/โครงการนั้น สามารถจะปฏิบัติได้อย่างบังเกิดผลดี จึงต้องมีแผนการกำกับและ ประเมินผล เพื่อให้บังเกิดผลการปฏิบัติและผลผลิตตามที่คาดหวังไว้ไม่ให้เกิดความเบี่ยงเบน

ไปจากแผนที่วางไว้ หรือถ้าจะมีก็ต้องมีความเบี่ยงเบนไปจากแผนน้อยที่สุด และอยู่ในระดับของการยอมรับได้ ดังแผนภูมิแสดงวงจรของการกำกับงานดังนี้ (A.P.Saxena, 1980 : 84-95)

แผนภูมิที่ 1 แสดงวงจรของการกำกับงาน

ที่มา : Monitoring And Evaluation of Rural Development : Some Asian Experiences, 1980 : 85

ส่วนประกอบของการกำกับงาน

การกำกับงาน มีส่วนประกอบหลายประการ ที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน เปรียบเสมือนส่วนประกอบของระบบ ๆ หนึ่ง ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำกับงาน ได้แก่

1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs) แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ
 - 1.1 ข้อมูลข่าวสารภายในโครงการ แหล่งข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล หน่วยงาน ที่ตั้ง
 - 1.2 ข้อมูลข่าวสารภายนอกโครงการ และข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เช่น หน่วยงานรัฐบาล หน่วยงานภาคสนาม หน่วยอาสาสมัคร และสถาบันวิจัยต่าง ๆ

1.3 ข้อมูลข่าวสารพิเศษ ที่ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในการบริหารโครงการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยการปรับเป้าหมายใหม่ เช่น นโยบาย กระบวนการ โครงสร้างการบริหาร การวางแผนงาน ทรัพยากร ฯลฯ

2. ฐานข้อมูล (Data base) ประกอบด้วยข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับโครงการ มีลักษณะเป็นข้อมูลที่มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ทันสมัย สามารถนำไปใช้ได้สะดวก ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ย่อย ๆ ได้แก่

- 2.1 ส่วนที่เกี่ยวข้องและนำกลับมา
- 2.2 ส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องและทิ้งไป
- 2.3 ส่วนที่เกี่ยวข้องและทิ้งไป
- 2.4 ส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องและนำกลับมา

3. กระบวนการ (Processing) หมายถึง การแปลงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ได้มาจากฐานข้อมูลให้เป็นข้อมูลที่พร้อมจะใช้ในการติดตามแผนงาน/โครงการ กระบวนการนี้รวมถึงการเก็บรักษาสถิติ/ข้อมูลแล้วจัดการให้เป็นข้อมูลนำเข้าสำหรับข้อมูลพื้นฐานในฐานข้อมูล กิจกรรมทั้งหมดรวมถึง สิ่งต่อไปนี้

- 3.1 การบันทึก
- 3.2 การจัดประเภท
- 3.3 การแบ่งชนิด
- 3.4 การคำนวณ
- 3.5 การสรุป
- 3.6 การเก็บรวบรวม
- 3.7 การนำกลับมา
- 3.8 การผลิต
- 3.9 การติดต่อสื่อสาร

4. การควบคุม (Control) ซึ่งหมายถึง การติดตามดูแลการปฏิบัติการในบางส่วนของโครงการ ภายในระยะเวลาหนึ่ง และนำข้อมูลที่ได้รับจากกระบวนการ (Processing)

ข้อมูลย้อนกลับและประสบการณ์ส่วนตัวของผู้บริหาร ไปใช้ในการตัดสินใจสิ่งการเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน

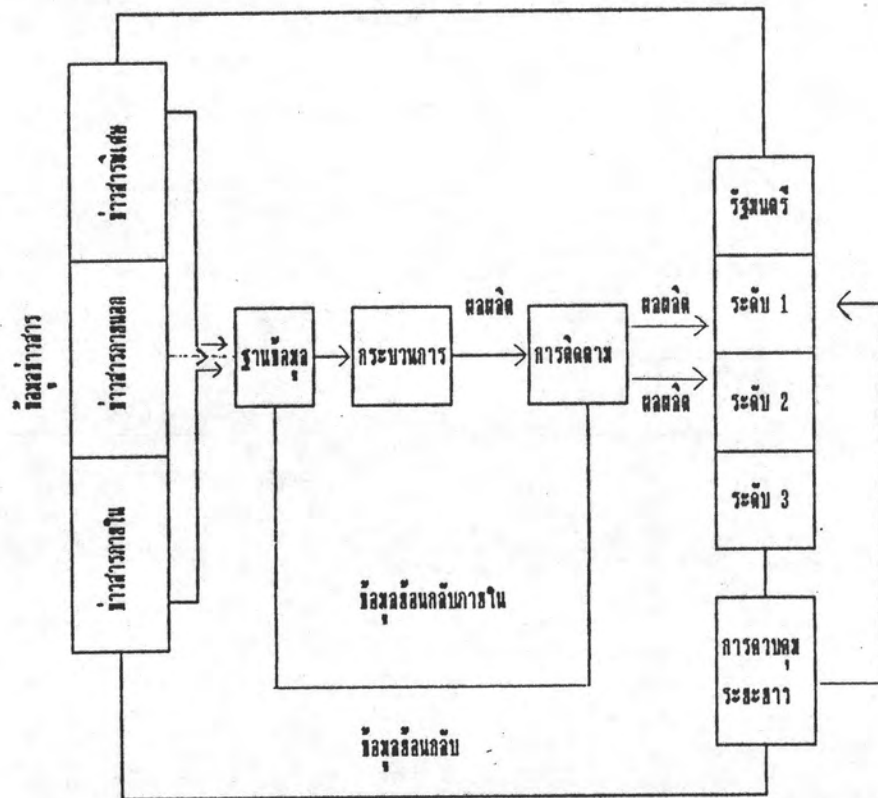
5. ผลผลิต (Out put) ในที่นี้จะได้มาหลังจากการวิเคราะห์และผ่านกระบวนการต่าง ๆ ภายหลังจากข้อมูลปัจจุบันและข้อมูลในอดีตนำมาสัมพันธ์ตีความและวิเคราะห์เรียบร้อยแล้ว ผลผลิตที่จะแสดงหรือสรุปและนำเสนอแนวทางทางปฏิบัติงานหลายแนวทาง เพื่อการตัดสินใจ ปฏิบัติการผลผลิตจะแสดงถึงความก้าวหน้าของงาน ผลผลิตที่ดีต้องใช้ค่าใช้จ่ายและเวลาน้อยที่สุด

6. ข้อมูลย้อนกลับ (Feed back) หมายถึง ข้อมูลซึ่งได้รับการตอบกลับจากผลผลิต มีความสำคัญต่อการติดตาม ถ้าขาดข้อมูลย้อนกลับที่มีมาอย่างต่อเนื่องประสิทธิภาพของการติดตามจะลดลง ข้อมูลย้อนกลับที่ดีมักเสนอโดยผ่านทางรายงาน (Reports) และรูปแบบต่าง ๆ ของการรายงาน (Report formats)

การติดตามกำกับงาน/โครงการนั้น มีส่วนประกอบหลายตัวที่ต้องได้รับการพิจารณา ร่วมกันเหมือนกับส่วนประกอบของระบบ ๆ หนึ่ง เพื่อที่จะได้คุณภาพรวมได้ ส่วนประกอบต่าง ๆ ของการติดตามกำกับ เริ่มตั้งแต่ปัจจัยนำเข้าซึ่งเป็นข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ แล้วจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบในฐานข้อมูลเพื่อสะดวกในการนำไปใช้ โดยการใช้กระบวนการแปลงข้อมูลที่ได้จากฐานข้อมูลให้เป็นข้อมูลที่พร้อมจะใช้ เนื่องการตัดสินใจสิ่งการในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงาน ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่วางไว้ ภายในระยะเวลาที่กำหนด เป็นการควบคุมเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีประสิทธิภาพ และส่วนประกอบที่สำคัญซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับส่วนประกอบทั้งหมดของการติดตามกำกับงาน คือ ข้อมูลย้อนกลับเพื่อที่จะได้คัดแปลงคุณลักษณะต่าง ๆ ของปัจจัยนำเข้า

องค์ประกอบของการติดตามกำกับงานแสดงสรุปย่อโดยแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงองค์ประกอบของการติดตามกำกับงาน

ที่มา : Monitoring And Evaluation Of Rural Development :
Some Asian Experiences. 1980 : 95

กระบวนการกำกับงาน

การกำกับงานและการประเมินผลแผนงาน/โครงการจะต้องมีการแสดงวิธีการปฏิบัติงานอย่างมีลำดับเป็นระเบียบแสดงรายละเอียดของงาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ดังกล่าวมาแล้วในขั้นต้นในเรื่องวิธีการที่เป็นขั้นตอนของ Monitoring and Control (M & E) หรือที่เรียกว่ากระบวนการกำกับงานและประเมินผล มีผู้ให้แนวคิดและหลักการดังต่อไปนี้

A.P.Saxena (1980 : 84-85) ได้พูดถึงกิจกรรมการกำกับงานไว้ 4 ขั้นตอน

ดังนี้

1. การกำหนดและการวัดผลการปฏิบัติที่คาดหวังไว้
2. การกำหนดและการวัดผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง
3. แสดงความแตกต่างจากผลการปฏิบัติ (ทั้งส่วนที่ขาดหายไปและส่วนที่เกินมา)
4. บอกค่าความแตกต่างภายใต้ขอบเขตที่ยอมรับได้ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 จะสัมพันธ์กับระยะเวลาช่วงหนึ่งในขณะที่ขั้นตอนที่ 3 และ 4 จะสัมพันธ์กับช่วงเวลาต่ำกว่า

ส่วน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2529 : 10) ได้เสนอขั้นตอนการกำกับงานไว้ 4 ขั้นตอนด้วยกันคือ

1. กำหนดข้อมูลที่ต้องการเก็บรวบรวม เช่น งบประมาณที่ได้รับ งบประมาณที่จ่ายจริง เป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนและที่ปฏิบัติได้จริง เป็นต้น
2. การจัดกระทำข้อมูลให้พร้อมที่จะใช้ในการกำกับงาน/โครงการ เช่น การจัดหมวดหมู่ของข้อมูล การสรุปย่อ และการวิเคราะห์ เป็นต้น
3. รายงานที่เหมาะสมสอดคล้องต่อความต้องการของผู้รับผิดชอบโครงการผู้ติดตามโครงการ เป็นรายงานที่สั้นกระชับรัด ตรงประเด็น ที่ข้อเสนอแนะในการตัดสินใจเกี่ยวกับเร่งรัดการทำงานตามแผนงาน/โครงการ
4. ผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้ใช้ข้อมูลผลการกำกับงานผนวกเข้ากับความรู้ความสามารถและประสบการณ์เพื่อตัดสินใจสิ่งการเกี่ยวกับการดำเนินงานตามงาน/โครงการให้มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งเร่งรัดการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายและเวลาที่กำหนด

ส่วน Michael Bamberger And Eleanor Hewitt (1980 : 4) ได้ออกแบบการดำเนินการกำกับและประเมินผลโครงการ โดยคำนึงถึงประโยชน์และค่าใช้จ่ายสรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมจัดหาสิ่งต่าง ๆ สำหรับโครงการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของโครงการ

2. กำหนดปัญหาที่อาจเป็นไปได้และวิธีการแก้ไขปัญหาไว้ล่วงหน้า
3. กำหนดผู้ทำหน้าที่กำกับงานและเป้าหมายของกลุ่ม
4. ผู้กำกับงาน ติดตามประสิทธิภาพจากความแตกต่างที่เกิดขึ้น และแนะนำให้เกิด

การปฏิบัติงานดีขึ้น

5. ประเมินขอบเขตความสามารถในการทำให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ทั่วไปของโครงการ

6. เตรียมแนะนำสำหรับการวางแผนโครงการในอนาคต

ในเรื่องเดียวกันนี้ สุนทร เกิดแก้ว (2530 : 13-14) ได้กำหนดขั้นตอนการติดตามและการควบคุมโครงการ ในหนังสือการวางแผนโครงการและการบริหารโครงการของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มี 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดรายละเอียด มาตรฐาน วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของโครงการ ความจริงแล้ว วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการได้ถูกกำหนดไว้เรียบร้อยแล้วตั้งแต่ขั้นการวางแผนโครงการ แต่การติดตามและควบคุมโครงการไม่ใช่เป็นการควบคุมเฉพาะวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพียงอย่างเดียว แต่มีด้านอื่น ๆ เช่น การควบคุมค่าใช้จ่าย ควบคุมวิธีการปฏิบัติงาน เป็นต้น เพราะฉะนั้นจึงต้องกำหนดรายละเอียดที่เป็นมาตรฐานของด้านต่าง ๆ ที่ต้องการควบคุม

2. การวัดการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนนี้ หมายถึงขั้นที่ได้เริ่มมีการปฏิบัติงานตามโครงการแล้ว ดังนั้นขั้นตอนนี้ ผู้ติดตามมีการจัดทำเครื่องมือหรือตัวชี้วัด (Indicator) โดยอาศัยมาตรฐานที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 1 เป็นแนวทาง วิธีการปฏิบัติงานอาจทำให้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การสังเกต การเก็บข้อมูลจากรายงาน การตรวจราชการหรือตรวจงาน การตั้งคณะกรรมการตรวจวัด การใช้แผนผัง แผนภูมิ หรือแผนที่ การประชุม ฯลฯ

3. การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับมาตรฐาน

ขั้นนี้เป็นการนำเอาผลการปฏิบัติงานที่วัดได้มาเปรียบเทียบกับมาตรฐาน หรือ

เป้าหมายในขั้นตอนที่ 1 เพื่อความแตกต่าง ผลการเปรียบเทียบนี้ ถ้ามีจุดใดเป็นปัญหาและต้องการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ามาตรฐาน ก็นำไปสู่ขั้นตอนที่ 4 ต่อไป

4. การแก้ไขปรับเปลี่ยน

เมื่อได้ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบและต้องการปรับเปลี่ยนอาจกระทำได้ด้วยวิธีดังนี้

- เปลี่ยนเทคนิควิธีการปฏิบัติ
- เปลี่ยนแปลงโยกย้ายหรือปรับปรุงการใช้ทรัพยากรโครงการ
- ปรับเปลี่ยนเป้าหมายโครงการ

สุวัฒน์ พัฒนไพบูลย์ (2531 : 335-356) ได้กำหนดออกแบบระบบสำหรับการกำกับดูแลโครงการ 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. กำหนดปัจจัยที่ต้องการควบคุม
2. กำหนดเกณฑ์มาตรฐาน
3. กำหนดข้อมูลที่จะเก็บรวบรวม
4. กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. กำหนดวิธีการรายงาน

และรายละเอียดของกระบวนการกำกับดูแลโครงการตามแนวคิดของสุวัฒน์ พัฒนไพบูลย์ ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. กำหนดปัจจัยสำคัญที่จะทำการกำกับดูแล หว่าปัจจัยสำคัญอะไรต้องควบคุม เช่นผลงาน ค่าใช้จ่าย และเวลาและต้องให้ค่าจำกัดความของผลงาน ค่าใช้จ่าย และเวลา มีลักษณะที่ชัดเจน และกำหนดขอบเขตในการควบคุมว่าจะอยู่ในระดับใด นอกจากปัจจัยดังกล่าวที่กำหนดแล้ว ต้องคิดถึงปัจจัยอื่นที่สำคัญควรกำกับดูแลด้วย เช่น ระดับความพึงพอใจ จำนวนชั่วโมง แรงงาน เป็นต้น
2. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานของผลงานและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงต่าง ๆ ของโครงการ เกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ อาจเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากปัจจัยซึ่งมีอยู่นอกเหนือการควบคุม เช่น ระดับการว่างงาน

3. กำหนดข้อมูลที่จะเก็บรวบรวมว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งอาจจะประกอบด้วยข้อมูลทางบัญชีข้อมูลการปฏิบัติงาน ข้อมูลทางการทดสอบทางวิศวกรรม โดยทั่วไปเรามักเก็บข้อมูลที่สามารเก็บได้โดยง่าย แทนที่จะพิจารณาถึงความสำคัญหรือประโยชน์ที่จะได้รับจากข้อมูลนั้น ลักษณะของข้อมูลที่ต้องการควรถูกกำหนดโดยแผน/โครงการ และเป้าหมายขององค์การแม้ควรมีประโยชน์ในการปรับปรุงกระบวนการบริหารโครงการให้ดีขึ้น

4. กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่จัดเก็บควรจะอยู่ในรูปแบบที่เหมาะสม สำหรับลักษณะการวัดเฉพาะของมันโดยส่วนใหญ่มักอยู่ในรูปแบบใดแบบหนึ่ง ต่อไปนี้

4.1 ตัวนับความถี่ เป็นการนับจำนวนครั้งที่เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ เช่น จำนวนครั้งที่ได้รับรายงานล่าช้า จำนวนครั้งที่งานติดขัด ซึ่งมีกรรายงานในรูปจำนวนครั้ง/หน่วยเวลาคิดเป็นร้อยละของค่ามาตรฐานค่าหนึ่ง

4.2 ข้อมูลคิบ เช่น จำนวนเงิน จำนวนชั่วโมง จำนวนหน่วยของทรัพยากรที่ใช้ เมื่อได้รับรายงานตัวเลขเหล่านั้นแล้วมักจะถูกนำไปเปรียบเทียบกับมาตรฐาน' และค่าความแตกต่างในรูปอัตราส่วนของค่าจริงเทียบกับค่ามาตรฐาน

4.3 ตัวเลขแบบจิตวิสัย ซึ่งเป็นตัวเลขที่เกิดจากการคาดคะเนโดยอาศัยความคิดเห็นของบุคคล การคาดคะเนเกี่ยวกับคุณภาพ ซึ่งดำเนินการโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญ ข้อมูลเหล่านี้สามารถรายงานเป็นตัวเลขได้เช่นเดียวกับข้อมูลคิบ แต่การนำไปใช้ควรระมัดระวังเป็นพิเศษเพื่อให้เหมาะสมกับการวัดเชิงปริมาณ

4.4 ตัวชี้ ลักษณะการดำเนินการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงคำสั่งซื้อ และความรวดเร็วในการนำมาใช้แก้ไขโครงการมักเป็นตัวชี้ที่ตีถึงประสิทธิภาพของทีมงาน การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง อาจเป็นตัวชี้ถึงคุณภาพของการติดต่อสื่อสารภายในโครงการ

4.5 ตัววัดเชิงพรรณา ตัววัดการปฏิบัติการบางลักษณะ เช่น ลักษณะความร่วมมือประสานงานกันระหว่างสมาชิก ชวัญและกำลังใจของสมาชิก ข้อมูลลักษณะนี้จะสามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างสมเหตุสมผล

5. กำหนดวิธีการรายงาน หลังจากการจัดเก็บข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ถึงขั้นรายงานความก้าวหน้าของโครงการ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐาน เช่น ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ

ความแตกต่าง โดยระบุถึงสาเหตุ เหตุผล รวมทั้งแนวโน้มที่จะเป็นไปในอนาคตหรือข้อมูลในอดีต ที่อยู่ในรูปของการกระจายทางสถิติ ทั้งหมดนี้จะช่วยให้ผู้บริหารโครงการและบุคคลอื่น ๆ สามารถตีความข้อมูลที่กำกับดูแลได้ดียิ่งขึ้น

รูปแบบการกำกับงานของกรมสามัญศึกษา

กองแผนงาน กรมสามัญศึกษา (2533 : 7-8) ได้เสนอรูปแบบการติดตามซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับการกำกับงานตามความหมายในการวิจัยครั้งนี้ไว้ในเอกสาร เรื่องการติดตามและประเมินผลไว้ ดังนี้

การติดตามเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือ โครงการที่กำหนด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไข ส่งเสริม สนับสนุน การปฏิบัติงานต่อไป การติดตามจะมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานตามจุดต่าง ๆ เพื่อดูว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนหรือไม่
 2. เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในระหว่างที่ดำเนินการตามแผนงานหรือโครงการ
 3. เป็นกิจกรรมที่เป็น "การเก็บรวบรวมข้อมูล" ในด้านปัจจัย กิจกรรม ผลผลิตของกิจกรรม ในระหว่างการดำเนินงาน แตกต่างจากแผนที่กำหนดไว้เพียงใดหรือมีปัญหาอะไร
- รูปแบบการกำกับงานของกรมสามัญศึกษามีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (กรมสามัญศึกษา, 2533 : 31-35)

1. ตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ ได้แก่ (1) คณะกรรมการติดตามและประเมินผล (2) คณะทำงาน
2. คณะทำงานจัดทำแผนการติดตาม วิธีการและหลักเกณฑ์การติดตามและประเมินผล เสนอคณะกรรมการติดตามและประเมินผลให้ความเห็นชอบ
3. เมื่อคณะกรรมการติดตามและประเมินผลให้ความเห็นชอบแล้ว คณะทำงานจัดทำรายละเอียดงาน/โครงการที่จะติดตามและประเมินเสนอคณะกรรมการติดตามและประเมินผล

พิจารณารายละเอียด และให้ความเห็นชอบ

4. เมื่อคณะกรรมการติดตามและประเมินผลให้ความเห็นชอบรายงาน/โครงการที่จะติดตามและประเมินผลแล้ว คณะทำงานดำเนินการติดตามและประเมินงานโครงการ และเสนอผลการดำเนินการติดตาม ประเมินผลต่อคณะกรรมการติดตามและประเมินผล

5. คณะกรรมการติดตามและประเมินผล รับทราบผลการติดตามและประเมินงาน/โครงการตามที่คณะทำงานเสนอ

6. การพิจารณาผลการติดตามและประเมินผล งาน/โครงการของคณะกรรมการ สำนัศึกษาจังหวัด ขึ้นตอนนี้เป็น การนำเสนอผลการติดตามและประเมินงาน/โครงการที่ผ่าน ความเห็นชอบจากคณะกรรมการติดตามและประเมินผลต่อที่ประชุมคณะกรรมการ สำนัศึกษาจังหวัด เพื่อเสนอผลการติดตามและประเมินงาน/โครงการ ต่อจังหวัด และกรม สำนัศึกษา

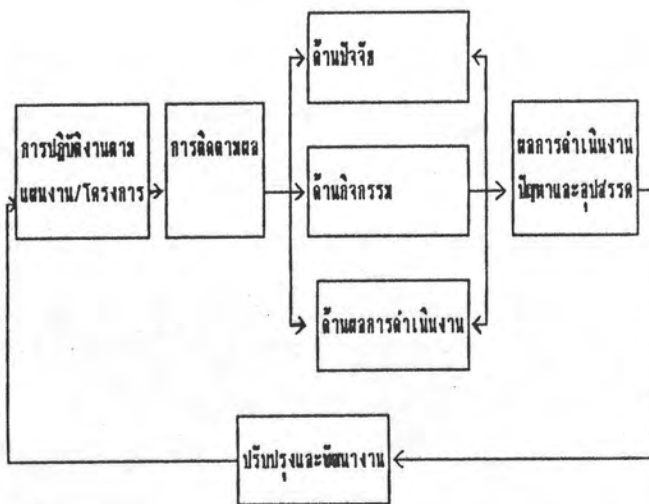
7. รายงานผล ตามแบบรายงานที่จังหวัดและกรม สำนัศึกษา กำหนด

รูปแบบการกำกับงานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ในเรื่องเกี่ยวกับรูปแบบการติดตามแผนงาน/โครงการนี้ สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ (2532 : 5-7) ก็ได้เสนอไว้ว่า การติดตามเป็นมาตรการที่จะกำกับ และสนับสนุนให้การปฏิบัติงานตามแผนหรืองาน/โครงการมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ไว้ และทันตามกำหนดเวลา โดยต้องติดตามทั้งปัจจัย กิจกรรมและผลการดำเนินงาน

การติดตามด้านปัจจัย เป็นการตรวจสอบว่า งาน/โครงการนั้นได้รับปัจจัยหรือ ทรัพยากรทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ ภายในเวลาที่กำหนดหรือไม่ ส่วนการติดตามด้าน กิจกรรมมุ่งตรวจสอบว่าได้ปฏิบัติงานตามแผนหรือตามปฏิทินการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้หรือไม่และ การติดตามผลด้านการดำเนินงาน เป็นการตรวจสอบว่า ได้ผลงานตรงตามแผนหรือไม่ ข้อมูล ที่ได้จากการติดตามผลจะนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนา งาน ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาอุปสรรค ให้ลุล่วงไปด้วยดี ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 3 แสดงขอบข่ายการติดตาม

ที่มา : คู่มือการติดตามประเมินผลแผนและโครงการ กองนโยบายและแผน สปช.

กระทรวงศึกษาธิการ 2532 : 5

รูปแบบการติดตามผลการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการของหน่วยงานใน
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือการนิเทศ
ติดตามผลและการรายงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การนิเทศติดตามผล การนิเทศติดตามผล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติ
ตามแผนที่กำหนดไว้ ผู้มีหน้าที่ในการนิเทศติดตามผล คือ ผู้บริหาร ศึกษาพิเศษ และผู้รับผิดชอบ
งาน/โครงการ ผู้บริหารโรงเรียน นิเทศติดตามผลการดำเนินงานในโรงเรียน หัวหน้า
การประถมศึกษาอำเภอ นิเทศติดตามผลการดำเนินงานในอำเภอ และผู้อำนวยการการประถม-
ศึกษาจังหวัด นิเทศติดตามผลการดำเนินงานในจังหวัด เป็นต้น

สำหรับผู้บริหารในหน่วยเหนือ จะนิเทศติดตามผลการดำเนินงานของหน่วยงาน
ระดับรองลงไปเป็นเป้าหมายหลัก และหน่วยงานในลำดับต่อไปเป็นเป้าหมายรอง เช่น สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ นิเทศติดตามผล สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเป็น
หลัก นิเทศติดตามผล สำนักงานกพรประถมอำเภอ/กิ่งอำเภอ กลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน เป็น
เป้าหมายรองตามความจำเป็น

การนิเทศติดตามผลของศึกษานิเทศก์จะนิเทศติดตามผลหน่วยงานในความรับผิดชอบเป็นเป้าหมายหลัก หน่วยงานในลำดับต่อไป เป็นเป้าหมายรอง เช่น ศึกษานิเทศก์ จังหวัดนิเทศติดตามผลการดำเนินงานของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เป็นหลัก นิเทศติดตามผลกลุ่มโรงเรียน และโรงเรียนตามที่จำเป็น

การนิเทศติดตามผลของผู้รับผิดชอบงาน/โครงการ จะดำเนินการใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ การนิเทศติดตามผลเต็มพื้นที่ จะประสานร่วมมือกับหน่วยศึกษานิเทศก์เพื่อการนิเทศติดตามผลส่วนการนิเทศติดตามผลเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะแห่ง ผู้รับผิดชอบงาน/โครงการจะร่วมตัวอย่างในการนิเทศติดตามผล

2. การรายงาน การรายงานเป็นการรวบรวมผลการดำเนินงานของหน่วยงาน เพื่อเสนอต่อหน่วยเหนือหรือผู้บังคับบัญชาเพื่อทราบผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการการรายงานจึงเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะช่วยให้หน่วยเหนือทราบความก้าวหน้าของงาน/โครงการ และปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานอื่นจะทำให้หน่วยเหนือสามารถสนับสนุนปรับปรุงและพัฒนางาน/โครงการให้เหมาะสมและสามารถดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดความถี่การรายงานของหน่วยงานในสังกัดเป็น 3 ครั้งต่อปี กล่าวคือ ช่วงละ 4 เดือนต่อครั้ง ดังนี้

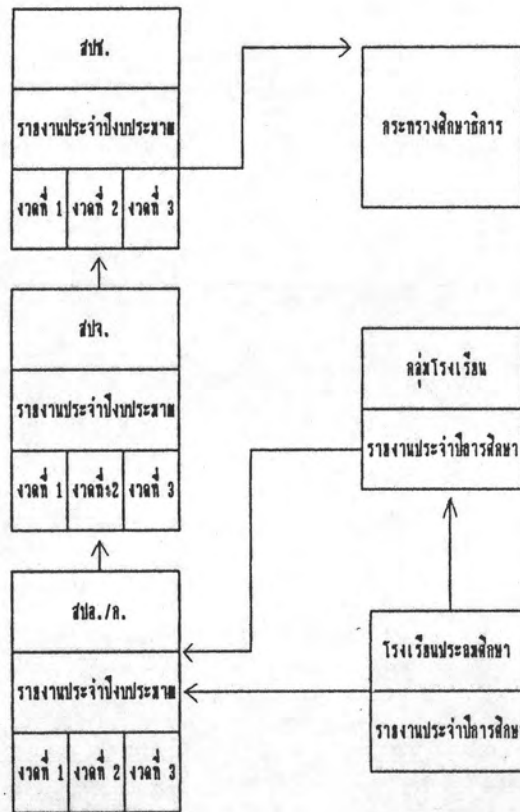
- 2.1 ครั้งที่ 1 เดือนกุมภาพันธ์ (สิ้นงวดเงินงบประมาณที่ 1)
- 2.2 ครั้งที่ 2 เดือนมิถุนายน (สิ้นงวดเงินงบประมาณที่ 2)
- 2.3 ครั้งที่ 3 เดือนตุลาคม (สิ้นปีงบประมาณ) หรือสิ้นปีการศึกษา

สำหรับโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียน

หน่วยงานทุกระดับต้องจัดทำรายงานผลการดำเนินงานประจำปี โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ จัดทำเป็นรายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ ส่วนโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียน จัดทำเป็นรายงานผลการดำเนินงานประจำปีการศึกษา

การรายงานผลดังกล่าวหน่วยงานในระดับต่าง ๆ จะเสนอตามสายบังคับบัญชา โดยหน่วยงานบังคับบัญชาเบื้องต้นจะวิเคราะห์และสรุปผลเสนอหน่วยงานในระดับสูงถัดไป ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 4 แสดงการรายงานตามสายบังคับบัญชา

ที่มา : คู่มือการติดตามประเมินผลแผนและโครงการ กองนโยบายและแผน สปช.

กระทรวงศึกษาธิการ 2532 : 8.

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

ความเป็นมาของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาโดยสังเขป

กระทรวงศึกษาธิการ เป็นกระทรวงที่รับผิดชอบด้านการจัดการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมของชาติ ในส่วนของการจัดการศึกษานั้น ได้ใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520

จัดระบบการศึกษาแบบ 6 : 3 : 3 คือ ประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี
มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี และระดับอุดมศึกษา จนถึงปัจจุบัน

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ระหว่าง พ.ศ. 2530 - พ.ศ.
2534 เศรษฐกิจของประเทศไทยได้ฟื้นตัวและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 10.5
ต่อปี ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ถึงหนึ่งเท่าตัว การจ้างงานเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะสาขา
อุตสาหกรรมและการบริการ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศจากเศรษฐกิจ
การเกษตรไปสู่เศรษฐกิจอุตสาหกรรม เป็นเหตุให้สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบท มาสู่
สังคมเมืองมากยิ่งขึ้น อันมีผลกระทบต่อสภาพจิตใจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่โดยส่วนรวม
(แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7)

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องเพิ่มพูนความรู้พื้นฐานของ
ประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อเป็นพื้นฐานในการปรับตัวเข้ากับวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ การพัฒนา
ตนเองให้สามารถประกอบอาชีพ การรู้จักคิดพิจารณาเลือกรับแนวคิด หรือสิ่งที่มีประโยชน์ต่อ
ตนเอง ครอบครัวและชุมชน โดยไม่ขัดต่อความเป็นไทย เอกลักษณ์ ศาสนา และวัฒนธรรมของชาติ
ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงเห็นสมควรดำเนินโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้นขึ้น โดยมีหวังที่จะพัฒนาและยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนให้สูงขึ้น
เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และเพื่อเพิ่มศักยภาพของ
ประชาชนรวมทั้งเพื่อเตรียมการขยายการศึกษาภาคบังคับในอนาคตต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ,
2535 : 2)

นอกจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดโครงการขยายโอกาส
ทางการศึกษา อีกประการหนึ่งได้แก่ แนวนโยบายด้านการศึกษา และแนวนโยบายแผนพัฒนาการ
ศึกษาแห่งชาติ ในแต่ละรัฐบาลเป็นผู้กำหนดไว้เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา ที่สำคัญ ๆ มีดัง
ต่อไปนี้

นโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐบาล (สำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535 : 5-6)

ในเรื่องนโยบายการจัดการศึกษาที่รัฐได้กำหนดไว้ และพยายามดำเนินการขยาย การศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรให้สูงขึ้น มีดังต่อไปนี้

นโยบายของรัฐบาลซึ่งได้แถลงต่อรัฐสภา (ตั้งแต่ พ.ศ. 2529 - ปัจจุบัน) ด้านการ ศึกษาที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2529 ดังนี้

" . . . จะจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ ดังนี้ ระดับก่อนประถมศึกษาจะขยายการ ศึกษาในระดับอนุบาลในชนบท ระดับมัธยมศึกษา จะสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา ให้มากขึ้น ระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา จะให้ความสำคัญในการผลิตบุคลากรให้ตรงกับความต้องการในการพัฒนาประเทศและตลาดแรงงาน รวมทั้งสอดคล้องกับทรัพยากรและสภาพท้องถิ่น สำหรับการฝึกหัดครู จะผลิตครูที่มีคุณภาพและคุณธรรม"

เมื่อมาถึงยุค พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายการศึกษา ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2531 ดังนี้

" . . . เร่งรัดการส่งเสริมการอนุบาลชนบท การขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับ มัธยมศึกษาโดยจะจัดควบคู่ไปกับการขยายการศึกษาภาคบังคับและการเตรียมพื้นฐานอาชีพให้กับ นักเรียนทุกระดับเพื่อแก้ปัญหาการว่างงาน ตลอดจนส่งเสริมศิลปกรรม จริยธรรม และวินัยของ นักเรียนและคนในชาติเป็นพิเศษ"

ต่อมา พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2534 เกี่ยวกับการศึกษา ไว้ดังนี้

" . . . รัฐบาลมุ่งให้ความสำคัญต่อการเร่งขยายโอกาสการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เพื่อเป็นรากฐานการศึกษาภาคบังคับ จาก 6 ปี เป็น 9 ปี ตลอดทั้งปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอนให้มีเนื้อหาสาระเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นควบคู่ไปกับการเพิ่มพูนความรู้ ผ่านระบบสื่อมวลชนต่าง ๆ "

และเมื่อถึงสมัยปัจจุบัน นายอานันท์ ปันยารชุน ได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2534 ดังนี้

" . . . เร่งขยายโอกาสและบริการทางการศึกษาในและนอกระบบให้กว้างขวาง

และทั่วถึง เพื่อยกระดับการศึกษาพื้นฐานให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างต่ำ รวมทั้งขยายการศึกษาปฐมวัยในชนบทเพิ่มขึ้น"

โดยสรุป รัฐบาลมีความต้องการที่จะยกระดับความรู้ของประชาชนในประเทศให้สูงขึ้น โดยการขยายความรู้พื้นฐานให้สูงขึ้นจากเดิม คือ จาก 6 ปี เป็น 9 ปี

นโยบายในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สรุปจากเอกสารอัครสำเนาในการสัมมนาการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่โรงแรมแก่นอินน์ จังหวัดขอนแก่น (2535, พ 15)

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้กำหนดนโยบายไว้ในข้อ 9 และ ข้อ 10 ดังนี้

9. ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากท้องถิ่น เอกชน องค์กรระหว่างประเทศ เพื่อลงทุนในการจัดตั้งและขยายโรงเรียน

10. ปรับปรุงค่าเล่าเรียนและค่าบำรุงการศึกษาต่าง ๆ ในระดับมัธยมศึกษาให้เหมาะสมกับการลงทุนเพื่อการจัดการศึกษาในระดับนี้ และในขณะเดียวกันจะเพิ่มทุนและแสวงหาทุนการศึกษาให้แก่ผู้ยากไร้ด้วย

ต่อมาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้กำหนดนโยบายไว้ดังนี้

"...เร่งขยายมัธยมศึกษาตอนต้นเพื่อยกระดับการศึกษาของประชากรให้สูงขึ้น ทั้งให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสการเข้ารับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและเน้นการขยายบริการมัธยมศึกษาในพื้นที่ที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำเป็นพิเศษ

สำหรับในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งอยู่ในปัจจุบันได้กำหนดนโยบายไว้ ดังนี้

"เร่งปรับปรุงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้เป็นการศึกษาระดับพื้นฐาน และขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้ผู้จบประถมศึกษาได้เข้าเรียนมากขึ้น"

กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมสามัญศึกษา ได้จัดทำรายละเอียดโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัดขึ้น เพื่อเสนอต่อคณะ

รัฐมนตรีพิจารณา เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2530 (หนังสือ ที่ ศษ 0804/3709 ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2530) และคณะรัฐมนตรีลงมติเห็นชอบในหลักการโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอโดยมอบให้คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติรับไปพิจารณาในเรื่อง ความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งมิให้เกิดความซ้ำซ้อนระหว่างส่วนราชการ (หนังสือที่ นร 0202/3593 ลงวันที่ 4 มีนาคม 2530) คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ พิจารณาแล้วเห็นชอบ โดยให้กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงสาระและวิธีดำเนินงานของโครงการ ในเรื่องการยกเว้นค่าบำรุงการศึกษา ปรับปรุงเป้าหมายการรับนักเรียน การเรียนการสอนใน โรงเรียนตามโครงการที่มีทั้งโปรแกรมการเรียนการสอนปกติ และกึ่งระบบโรงเรียน การสรรหา หรือพัฒนาผู้บริหารที่มีความสามารถ สำหรับรูปแบบกึ่งระบบโรงเรียนที่สอนวิชาสามัญครึ่งวันและ วิชาชีพครึ่งวันนั้นให้กรมสามัญศึกษาเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ให้ทันกับระยะเวลาที่เปิดสอนและ ร่วมกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ในการดำเนินการจัดทำเนื้อหาสาระของหลักสูตร สื่อการเรียนการฝึกวิชาชีพ ฯลฯ นอกจากนี้เห็นควรให้กระทรวงศึกษาธิการ พิจารณาหาแนวทาง ในการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ ที่เหมาะสม สำหรับผู้ที่สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (หนังสือ ที่ นร 1102/10404 ลงวันที่ 18 มีนาคม 2530) ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2530 ลงมติเห็นชอบโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอโดยให้รับเอาความเห็นของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ดังกล่าวและข้อสังเกตของคณะรัฐมนตรีไปพิจารณาดำเนินการด้วยว่าจะกระทบกระเทือนต่อการ ดำเนินกิจการของโรงเรียนราษฎร์หรือไม่ (หนังสือที่ นร 0202/5538 ลงวันที่ 3 เมษายน 2530) ลำดับต่อมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้เสนอเรื่องการขยายโอกาส ให้ประชาชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สูงขึ้น และคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2530 มีมติเห็นชอบกับข้อเสนอของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติในเรื่องที่รัฐควรขยายการ ศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยวิธีการไม่บังคับ คงไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชนในการตัดสินใจส่งหรือไม่ส่งบุตรหลานของตนเข้ารับการศึกษ โดยมีแนวทางในการ ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2532 : 1)

1. ในระยะเวลา 5 ปีนับตั้งแต่ปีงบประมาณ 2532 นี้ รัฐไม่ควรประกาศขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานไปถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาภาคบังคับ แต่ควรเร่งขยายการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในรูปแบบและด้วยมาตรการต่าง ๆ เน้นเด็กและเยาวชนที่ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจ

2. ในช่วงเวลา 5 ปี ที่เร่งขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่บังคับนี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของแต่ละปี พร้อมทั้งปรับปรุงการดำเนินงานและหารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กและเยาวชนทุกคนในวัยเรียนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

นอกจากนี้ ได้มีมติคณะรัฐมนตรีที่สำคัญเกี่ยวกับการขยายโอกาสทางการศึกษาและการดำเนินงานตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ดังต่อไปนี้

เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2532 กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมสามัญศึกษาได้ดำเนินงานตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัด (ตามมติคณะรัฐมนตรีมาตั้งแต่ปี 2530) และได้ขยายขอบเขตออกไปครอบคลุมพื้นที่ในเขตทุรกันดารตามประกาศของกระทรวงการคลัง

วันที่ 27 ตุลาคม 2532 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้มีการดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าวในส่วนของศึกษานอกระบบโรงเรียน

วันที่ 22 พฤษภาคม 2533 คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบในหลักการให้กระทรวงศึกษาธิการขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปอีก 3 ปี โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจัดทำเป็นโครงการนำร่องก่อน ซึ่งต่อมา ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้เปลี่ยนจากโครงการนำร่อง ๆ โดยเปลี่ยนรูปเป็นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาเมื่อปีการศึกษา 2534 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535 : 14)

วันที่ 4 กันยายน 2533 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้กระทรวงมหาดไทยขยายการศึกษาภาคบังคับเพิ่มอีก 3 ปีในโรงเรียนสังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษาโดยไม่บังคับต่อไปอีก 3 ปีก่อน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 1)

และเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2534 คณะรัฐมนตรีลงมติเห็นชอบ ให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินงานการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่ภูมิภาคในลักษณะกระจายออกไปให้ทั่วถึง โดยมีเงื่อนไขให้เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ในโรงเรียนประถมศึกษา และมีห้องเรียนบุคลาการเพียงพอ เปิดสอนโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนแต่ให้ตั้งงบประมาณอุดหนุนนักเรียนเป็นรายหัว (หนังสือที่ นร 0202/ว (ล) 7788 ลงวันที่ 18 พฤษภาคม 2534) ได้

ในเรื่องการขยายโอกาสทางการศึกษาจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า กรมสามัญศึกษาซึ่งรับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นหน่วยงานหลักดำเนินการมาก่อนที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจะได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษาเดิม สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนก็ดำเนินโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายที่พิเศษต่างออกไป

ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินั้นมีหน้าที่ตามกฎหมาย คือ สํารวจ ศึกษา วิเคราะห์และวิจัยสภาวะทางการศึกษา เพื่อเสนอแนะนโยบายการศึกษา การวางแผนการศึกษาและแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติตลอดจนติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานตามแผนการศึกษาแห่งชาติ คณะรัฐมนตรีได้มอบหมายให้ติดตามประเมินผลโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา (หนังสือที่ นร 0910/793 ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2530)

ส่วนสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวข้องกับโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางในการประสานการดำเนินงานของหน่วยงานทั้งในและนอกสังกัดและระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค อาทิ การวางแผน การจัดทำแผนที่ตั้งสถานศึกษา การติดตามประเมินผล การดำเนินงาน การรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการ โดยมีคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมกระทรวงศึกษาธิการ (ศสว.ศษ) เป็นองค์กรกำหนดนโยบายระดับกระทรวงและคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมจังหวัด (ศสว.จ.) เป็นองค์กรกลางระดับจังหวัดในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2535 : 23)

จากการศึกษาในเบื้องต้นได้พบว่า การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่จัดในระบบโรงเรียนในปัจจุบันมีสองหน่วยงานใหญ่ ๆ ที่จัดเป็นหน่วยงานหลัก ได้แก่ กรมสามัญศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดังนั้นจึงใคร่ขอนำรายละเอียดพื้นฐานเกี่ยวกับโครงการขยายโอกาสของทั้งสองกรมมาเสนอไว้โดยสรุปดังต่อไปนี้

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ส่วนกรมสามัญศึกษา

ในปี พ.ศ. 2527 สมัย นายชวน หลีกภัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบหมายให้กรมสามัญศึกษารณรงค์ให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้มากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเด็กจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ยังไม่ถึง 50 % ทั้งประเทศโดยเฉพาะในเขตอีสานล่างนักเรียนเข้าเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 น้อยมาก กรมสามัญศึกษาจึงได้สนองนโยบายนี้ โดยพัฒนาคุณภาพโครงการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก (คปล.) ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นคุณประโยชน์ของการเรียนระดับมัธยมศึกษา ในปี พ.ศ. 2530 พรรคการเมืองพรรคหนึ่ง (พรรคประชาธิปัตย์) ได้เสนอขอขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี แต่คณะรัฐมนตรีไม่เห็นชอบเพราะมีปัญหาด้านงบประมาณการลงทุนและภาวะเศรษฐกิจ จึงหันไปหารูปแบบและวิธีการส่งเสริมให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วได้มีโอกาสเรียนต่อสูงขึ้น จนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยไม่ต้องบังคับ กระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้กรมสามัญศึกษาพิจารณาดำเนินการ จึงได้มีโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษา (ค.อมต.สศ.) โดยใช้งบประมาณที่มีอยู่ในปีการศึกษา 2530 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2531 จึงได้บรรจุโครงการในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) (สัมภาษณ์ วิศิษฐ์ ดวงสงค์, ผู้ตรวจราชการ กรมสามัญศึกษา. 20 เมษายน 2535)

จากผลการรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทั่วประเทศในรอบปีการศึกษา 2529 ปรากฏว่ากระทรวงศึกษาธิการรับนักเรียนเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในระบบโรงเรียนได้เพียง ร้อยละ 40 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และไม่ได้เรียนต่อร้อยละ 60 และเมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดจะมีความแตกต่างกันมาก มีหลายจังหวัดเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เกินกว่าร้อยละ 70 และมีอีกหลายจังหวัดเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่ำมาก ไม่ถึงร้อยละ 25 (กรมสามัญศึกษา, ม.ป.ป. อัดสำเนา)

กรมสามัญศึกษา ได้พยายามรณรงค์เพื่อเพิ่มอัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้สูงขึ้นโดยเฉพาะในท้องถิ่นที่ยังมีอัตราการเรียนต่อต่ำ โดยกรมได้จัดโครงการพิเศษขึ้น ดำเนินงานเพิ่มเติมในงานดำเนินการมัธยมศึกษา ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 5 (2525-2529)

ในการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกรมสามัญซึ่งดำเนินการ ครั้งแรก พ.ศ. 2530 ในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัด และต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติให้ขยาย วงกว้างไปในท้องถิ่นที่มีสภาพใกล้เคียงกันกับพื้นที่ในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัด จึงกลายมา เป็น "โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยตัดคำว่าในเขตชนบท ยากจน 38 จังหวัดออกไป ดังสรุปรายละเอียดของโครงการทั้งสองตามลำดับต่อไปนี้

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบทยากจน
38 จังหวัด กรมสามัญศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เด็กเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีจำนวนสูงขึ้น โดยเฉพาะในเขตชนบทยากจน
2. เพื่อลดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นเฉพาะในเขตชนบทยากจน
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียน ใกล้บ้าน หรือได้รับความสะดวกในการเดินทาง
4. เพื่อให้เด็กเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีโอกาสช่วยเหลือ งานบ้านหรือช่วยผู้ปกครองประกอบงานอาชีพ
5. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และไม่ประสงค์ จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น สามารถประกอบอาชีพตามสภาพทรัพยากรและงานอาชีพในท้องถิ่น

เป้าหมายหรือกลุ่มเป้าหมาย

1. นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตชนบทภาคจนระดับตำบล เข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 ภายในปี 2534 และของกรมสามัญศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 50

2. ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนเขตชนบทภาคจนระดับตำบลได้รับการยกเว้นการชำระเงินบำรุงการศึกษาและลดค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าหนังสือ อุปกรณ์และกิจกรรมต่าง ๆ

3. นักเรียนในโรงเรียนเขตชนบทภาคจนระดับตำบลสามารถเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนใกล้บ้านในระยะทางไม่เกิน 10 กิโลเมตรหรือมีความสะดวกในการเดินทาง

4. นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเขตชนบทภาคจนระดับตำบลมีโอกาสช่วยเหลืองานบ้านหรือช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพได้ในช่วงเวลาครึ่งวันหรือในช่วงเวลาว่างรัดงานของผู้ปกครอง

5. นักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโครงการนี้ที่ไม่ศึกษาต่อในระบบโรงเรียนมีงานทำโดยเฉพาะอาชีพตามแนวทางของผู้ปกครองหรืองานอาชีพในท้องถิ่น

กลุ่มเป้าหมายโรงเรียนระดับมัธยมต้นในเขตชนบทภาคจนระดับตำบล 235 โรงเรียน และโรงเรียนที่คาดว่าจะจัดตั้งขึ้นใหม่ในช่วงของแผนฯ ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

เมื่อกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการได้เสนอโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในพื้นที่เป้าหมายชนบทภาคจน 38 จังหวัด ในปี 2530 ต่อคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีเห็นสมควรให้ดำเนินโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มากขึ้น และให้ขยายการดำเนินงานไปยังจังหวัดอื่น นอกเหนือจากพื้นที่เป้าหมาย 38 จังหวัด ตามความเหมาะสมต่อไป (หนังสือที่ นร 0202/16185 ลงวันที่ 4 กันยายน 2530) กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมสามัญศึกษาจึงได้ทบทวนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่กำลังดำเนินการอยู่โดยเพิ่มจำนวนโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายในปีการศึกษา 2531-2534 ให้ครอบคลุมพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเดียวกันในทุกจังหวัดทั่วประเทศจึงได้ปรับโครงการขยายโอกาสฯ และตัดคำว่า "ชนบทภาคจน 38 จังหวัด" ออกไปเป็นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษา ดังรายละเอียดโดยสรุปของโครงการ ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างศรัทธาและเจตคติที่ดีต่อการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา
2. เพื่อให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตชนบทได้เข้าศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มากยิ่งขึ้น
3. เพื่อลดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เฉพาะในเขตชนบท
4. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าศึกษาเล่าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนที่ใกล้บ้านหรือให้ได้รับความสะดวกในการเดินทาง
5. เพื่อให้เด็กที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีโอกาสได้ช่วยเหลืองานบ้านหรือช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ
6. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและไม่ประสงค์จะศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นในระบบโรงเรียนสามารถประกอบอาชีพตามสภาพทรัพยากรและงานอาชีพในท้องถิ่นของตนได้ตามควรแก่ศักยภาพ

เป้าหมาย/กลุ่มเป้าหมาย

1. จำนวนโรงเรียน จำนวนนักเรียนและพื้นที่ดำเนินการ

1.1 เป้าหมายรวม

(1) โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ตั้งอยู่ในเขตชนบท ได้แก่ โรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล นอกเขตสุขาภิบาล ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 718 โรงเรียน

(2) โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาขาและหน่วยเรียนที่ตั้งขึ้นตามความจำเป็นในพื้นที่เป้าหมาย ข้อ (1)

(3) โรงเรียนที่กรมสามัญศึกษาพิจารณาเห็นว่าตั้งอยู่ในท้องถิ่นดงและประชาชนยากจนจริง

1.2 เป้าหมายโรงเรียนรายปี

- (1) ปี 2530 โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 225 โรงเรียน ที่ตั้งอยู่

นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาลในพื้นที่ชนบทยากจน 38 จังหวัด

(2) ปี 2531 โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 93 โรงเรียนที่ตั้งนอกเขตเทศบาล นอกเขตสุขาภิบาล ในพื้นที่ต่อไปนี้

- พื้นที่เป้าหมายชนบทยากจน 38 จังหวัด นอกเหนือจากข้อ (1)
- ท้องที่กั้นตามประกาศกระทรวงการคลัง ทั้งนี้ไม่รวมจำนวนโรงเรียนตามเป้าหมายในข้อ 1.1 (2) และ (3)

(3) ปี 2532 โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 82 โรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล นอกเขตสุขาภิบาล ในพื้นที่ต่อไปนี้

- พื้นที่นอกเขตเทศบาล นอกเขตสุขาภิบาล ใน 17 จังหวัดของเขตการศึกษา 9, 10, 11 ที่ไม่ได้เข้าโครงการในปี 2531
- ท้องที่กั้นตามประกาศของกระทรวงการคลัง ทั้งนี้ไม่รวมจำนวนโรงเรียนตามเป้าหมายในข้อ 1.1 (2) และ (3)

(4) ปี 2533 โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 106 โรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล นอกเขตสุขาภิบาล ในพื้นที่ต่อไปนี้

- พื้นที่ใน 21 จังหวัดของเขตการศึกษา 2, 3, 6, 7 และ 8 ที่ไม่ได้เข้าโครงการในปี 2531
- ท้องที่กั้นตามประกาศกระทรวงการคลัง ทั้งนี้ไม่รวมจำนวนโรงเรียนตามเป้าหมายในข้อ 1.1 (2) และ (3)

(5) ปี 2534 โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 212 โรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล นอกเขตสุขาภิบาลในพื้นที่ 34 จังหวัดที่เหลือ ทั้งนี้ไม่รวมโรงเรียนตามเป้าหมายในข้อ 1.1 (2) และ (3)

1.3 เป้าหมายจำนวนนักเรียนจำแนกเป็นรายปีและรายชั้นเรียน ดังนี้

ปีการศึกษา	ชั้นเรียน	มัธยมศึกษา ปีที่ 1	มัธยมศึกษา ปีที่ 2	มัธยมศึกษา ปีที่ 3	รวม (คน)
2530		26,706	-	-	26,706
2531		45,865	26,706	-	72,571
2532		59,440	45,865	26,706	132,011
2533		83,505	59,440	45,865	188,810
2534		129,245	83,505	59,440	272,190

หมายเหตุ ไม่รวมจำนวนนักเรียนที่จะเพิ่มขึ้นตามเป้าหมาย รวม 1.1 (2) และ (3)

2. ผู้ปกครองนักเรียนในเขตชนบทได้ลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับหนังสือเรียน อุปกรณ์การศึกษา และกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งได้รับเงินอุดหนุนการศึกษาด้วย
3. นักเรียนในโรงเรียนเขตชนบทสามารถเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนใกล้บ้านในระยะทางไม่เกิน 10 กิโลเมตร หรือมีความสะดวกในการเดินทาง
4. นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนมีโอกาสช่วยเหลืองานบ้านหรือช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพในช่วงเวลาครึ่งวัน หรือในช่วงเวลาว่างในการทำงานอาชีพของผู้ปกครอง
5. นักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและไม่ประสงค์จะศึกษาต่อในระบบโรงเรียนมีงานทำและเกิดรายได้ตามแนวอาชีพของผู้ปกครองหรืออาชีพท้องถิ่น

ในการบริหารโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ของกรมสามัญศึกษานั้นได้ใช้โครงสร้างการบริหารงานที่มีอยู่แล้วในปัจจุบัน โดยในระยะเริ่มต้นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษา (ปี พ.ศ. 2530-2532) สำนักงานโครงการพิเศษ กรมสามัญศึกษาเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ และมีหน่วยงานที่ร่วมดำเนินการ คือ

กองการมัธยมศึกษา กองแผนงาน และหน่วยศึกษานิเทศก์ ซึ่งมีบทบาทภารกิจตามหน้าที่รับผิดชอบของกองนั้น ๆ ดังนี้

กองการมัธยมศึกษา (กม.) มีอำนาจหน้าที่

- ส่งเสริมมาตรฐานการศึกษา เพื่อช่วยให้โรงเรียนบรรลุเป้าหมายในการบริหารงานโดยการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำพิจารณาวิเคราะห์ปรับปรุงให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนด
- ดำเนินการจัดอบรม ประชุมสัมมนาบุคลากรในโรงเรียนเพื่อให้การบริหารงานโรงเรียนบรรลุเป้าหมายและส่งเสริมกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ในสถานศึกษารวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมพิเศษ
- ดำเนินการจัดหาทุนการศึกษาให้นักเรียน บริหารและติดตามผลการใช้ทุนให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- ดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลควบคุมและจัดสรรอัตรากำลังครู ลูกจ้างประจำ และงานเกี่ยวกับระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- ดำเนินการจัดตั้ง จัดสรร วิเคราะห์แผนการใช้เงินงบประมาณ การรวบรวมข้อมูลและจัดทำแบบวิเคราะห์อาคารเรียน อาคารประกอบ ควบคุมและดำเนินการเกี่ยวกับการใช้เงินบำรุงการศึกษา

กองแผนงาน (กพ.) มีอำนาจหน้าที่

- วางโครงการ แผนงาน งบประมาณให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายของกรม และกระทรวงในการพัฒนาการศึกษาในส่วนที่กรมรับผิดชอบ
- สำนักรวบรวมสถิติและวิเคราะห์ตัวเลขเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของกรมฯ และทำการวิจัยข้อมูล ปัญหาทางการศึกษาที่สำคัญ ๆ เพื่อการบริหารงานของกรม
- ติดตามและประเมินผลงานตามโครงการและแผนงานต่าง ๆ ของกรมเพื่อเสนอแนะการแก้ปัญหาและเร่งรัดงานต่าง ๆ ของกรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- รายงานผลงานของกรมในรอบปีการศึกษาและรอบปีงบประมาณ
- ดำเนินงานด้านวิเทศสัมพันธ์ของกรมสามัญศึกษา

หน่วยศึกษานิเทศก์ (ศน.) มีอำนาจหน้าที่

- นิเทศการสอน และการบริหารงานวิชาการหรือเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการในสถานศึกษาที่อยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบ

- ศึกษา ทดลอง วิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน งานด้านวิชาการและการบริหารการศึกษา

- ร่วมพัฒนาหลักสูตรแบบเรียนหนังสือประกอบการเรียนการสอน หรือแผนการสอน

- จัดทำคู่มือ เอกสารวิชาการและวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน

- ปรับปรุง ส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอนและการบริหารการศึกษาโดยใช้

นวัตกรรมทางการศึกษา

- จัดหรือเป็นวิทยากรในการประชุม อบรม สัมมนา ครู อาจารย์ และผู้บริหารการศึกษา

ศึกษา

- ประเมินผลงานทางด้านวิชาการ

- เสนอแนะและให้คำปรึกษาทางวิชาการแก่กรมสามัญศึกษา

- งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

สำนักงานโครงการพิเศษ (สคศ.) มีอำนาจหน้าที่

- ดำเนินงานโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (มพช.) และโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท กลุ่มที่ 2 (มพช.2) ซึ่งทั้งสองโครงการนี้ได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารโลกในรูปของเงินกู้และเงินยืม

และจากโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัด กรมสามัญศึกษา ระบุไว้ในหลักการและวิธีการดำเนินงานไว้ว่า การดำเนินการให้มีการประสานงานและร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างบุคลากรหลักของกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด พัฒนาการจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรจังหวัด สหกรณ์จังหวัด แรงงานจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ศึกษาธิการเขต ศึกษาพิเศษเขต ศึกษาธิการจังหวัด ประธานคณะกรรมการสามัญศึกษาจังหวัด ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ ผู้บริหารสถานศึกษา ฯลฯ ดำเนินงาน

โดยใช้โครงสร้างการบริหารงานที่มีอยู่แล้วในปัจจุบัน คือ คณะกรรมการสามัญศึกษาจังหวัด (สศจ.) คณะอนุกรรมการการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมจังหวัด (ศสว.จ) และ คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.)

สำหรับคณะทำงานที่จำเป็นต้องตั้งขึ้นใหม่เพิ่มเติมก็ให้จัดตั้งขึ้นในระดับกรม คือ คณะกรรมการบริหารโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตชนบท สากจนของกรมสามัญศึกษา ดำเนินงานภายใต้การแนะนำของคณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษา คณะกรรมการที่ปรึกษาการบริหารและพัฒนางาน และคณะกรรมการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา ด้านหลักสูตรใช้หลักสูตร 2 รูปแบบ คือ หลักสูตรปกติซึ่งเป็นหลักสูตร เช่นเดียวกับหลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นทั่วไปและหลักสูตรในรูปแบบกึ่งระบบ โรงเรียน คือ ให้นักเรียนเรียนวิชาสามัญเต็มหลักสูตรเพียงครึ่งวัน ส่วนอีกครึ่งวันให้เรียน วิชาอาชีพและการฝึกปฏิบัติงานอาชีพ หรือช่วยเหลืองานอาชีพของบิดา มารดา หรืออาจจัดให้มีการเรียนในอีกลักษณะหนึ่ง คือ จัดเวลาเรียนและหยุดพักเรียนตามความเหมาะสมกับฤดูกาลของการประกอบอาชีพของผู้ปกครอง

การติดตามและประเมินผลโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกรมสามัญศึกษา

จากหนังสือ สศช. ที่ นร 0910/793 ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2530 ระบุให้สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) ติดตามผลโครงการเป็นปี ๆ ไป และรายงานผลต่อ คณะรัฐมนตรีเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการ ในส่วนนี้ สกศ. ได้ดำเนินการโดยปฏิบัติงาน ร่วมกับเจ้าหน้าที่จากกระทรวงศึกษาธิการ และเจ้าหน้าที่จากกรมสามัญศึกษาอยู่แล้วตามภารกิจ สำหรับกรมสามัญศึกษาได้มอบภารกิจนี้ให้กองแผนงานติดตามผลการดำเนินการ 3 ระยะ คือ ก่อนเข้าโครงการ ครึ่งโครงการ และเมื่อสิ้นสุดโครงการ (กรมสามัญศึกษา, 2530 : 7)

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีภารกิจหลักสำคัญ คือ การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับให้กับเด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่แปดถึงอายุย่างเข้าปีที่สิบห้าอย่างทั่วถึงทุกคน ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 นอกจากการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาแล้วสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ยังได้รับมอบหมายจากรัฐในการดำเนินการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ เพื่อสนองความต้องการของชุมชนและการให้ความเสมอภาคในการเข้ารับบริการทางสังคมขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529 : 3) อีกด้วย

เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2533 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติดำเนินการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดโดยให้จัดทำเป็นโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับต่อจากระดับประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงต้องทำหน้าที่จัดการศึกษาถึง 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ก่อนที่การศึกษาประจำบาลจะโอนสังกัดจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยมาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2523 นั้น การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ได้จัดขึ้นก่อนแล้วในปี พ.ศ. 2494 โดยบรรจุลงในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494 อย่างเป็นระบบครั้งแรก เรียกว่า "การศึกษาประจำบาล" และในปีนี้ได้เริ่มมีการศึกษาวิจัยเชิงทดลอง การสอนชั้นเด็กเล็กเป็นครั้งแรกที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ในโรงเรียนวัดเทศบาลวัดโสธร และโรงเรียนวัดพรหมานูเคราะห์ ซึ่งได้ผลดีเป็นที่พอใจ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบการจัดชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. 2495 โดยให้จัดชั้นเด็กเล็ก อ่างเอกละ 1 แห่ง อายุนักเรียนอย่างต่ำ 5 ปีบริบูรณ์ ซึ่งต่อมาได้มีการปรับปรุงระเบียบนี้อีกหลายครั้ง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527 : 2)

การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่ได้จัดทำมาพอสรุปเป็นโครงการได้ 5 โครงการ ดังนี้

1. โครงการวิจัย และพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษา เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2524 และสิ้นสุดโครงการในปีงบประมาณ 2527
2. โครงการส่งเสริมการศึกษาในท้องถิ่นที่ใช้ภาษาถิ่นมากกว่าภาษาไทย โครงการนี้เริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) จนถึงปัจจุบันมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เด็กในท้องถิ่นที่ประชาชนร้อยละ 50 พูดภาษาอื่น ได้เตรียมความพร้อมพื้นฐานก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา โครงการนี้จะสิ้นสุดเมื่อได้เปิดชั้นเด็กเล็กทุกโรงเรียนในท้องถิ่นที่ประชาชนร้อยละ 50 พูดภาษาอื่นมากกว่าภาษาไทย โดยเปิดในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ในเขตการศึกษา 2, 3, 8, 11 และ 12
3. โครงการนำร่องการจัดชั้นเด็กเล็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ โครงการนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2525 และจะดำเนินการต่อเนื่องไปจนตลอดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) วัตถุประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมพื้นฐานด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กเมื่อเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาและทำให้การเรียนช้าขั้นลดลง โดยเปิดในพื้นที่เป้าหมาย 38 จังหวัด
4. โครงการพัฒนาอบรมเลี้ยงดูเด็กระดับก่อนประถมศึกษา โครงการนี้เริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ 2526 วัตถุประสงค์เพื่อเตรียมโรงเรียนอนุบาลเป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อพัฒนาบุคลากรและเพื่อผลิตคู่มือครู และสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ
5. โครงการส่งเสริมศูนย์เด็กปฐมวัย เป็นโครงการต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ครูพี่เลี้ยงและผู้ที่ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนระดับประถมศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนรวม 35 จังหวัด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526 : 4-6)

ในปี พ.ศ. 2529 กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอโครงการอนุบาลชนบทต่อคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาอนุมัติให้ดำเนินการทดลองได้ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2529 โดยให้เปิดสอนชั้นอนุบาลในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

แห่งชาติที่อยู่ในเขตชนบทเท่านั้น และโรงเรียนที่เปิดจะต้องอยู่ห่างจากโรงเรียนเอกชนที่จัดขึ้น
 อนุบาล ไม่น้อยกว่า 5 กิโลเมตร โดยจัดให้แก่เด็กอายุ 4-5 ปี (สำนักงานคณะกรรมการการ
 ประถมศึกษาแห่งชาติ, 1-2 ม.ป.ป. เอกสารอัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายควบคู่กับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยจัดชั้นอนุบาล 1 ปี
 (ชั้นเด็กเล็ก) ในโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในชนบทที่มีความพร้อมทางด้านชุมชน อาคารสถานที่
 บุคลากร จำนวนเด็ก ฯลฯ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ สำหรับสถานที่ในเมืองนั้นได้จัดชั้นอนุบาล 2 ปี
 ในโรงเรียนที่มีชั้นอนุบาลเดิม ตามมาตรฐานของโรงเรียนอนุบาลทั่วไป เพื่อกำหนดให้เป็นตัวอย่าง
 และเพื่อการวิจัยหารูปแบบการจัดเตรียมความพร้อมที่เหมาะสมแก่เด็กการจัดการศึกษาระดับก่อน
 ประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินับได้ว่าเป็นการขยายโอกาส
 ทางการศึกษาขั้นพื้นฐานประการหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับประถมศึกษา เนื่องจากเด็กที่เข้าเรียน
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นั้นส่วนใหญ่ขาดความพร้อมในการเข้าเรียนจึงได้ดำเนินการเตรียมความ
 พร้อมให้แก่เด็กวัยก่อนเกณฑ์ขึ้น

ประการที่ 2 เพื่อลดความไม่เสมอภาคทางด้านบริการของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการ
 จัดบริการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก เพื่อให้มีการพัฒนาเด็กเริ่มตั้งแต่ก่อนเข้าเรียนระดับ
 ประถมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529 : 5-6)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีนโยบายในการส่งเสริมการจัดชั้น
 อนุบาล เด็กวัยก่อนเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ให้มีความพร้อมในการเข้าเรียนระดับประถมศึกษา
 โดยสนับสนุนให้โรงเรียน ร่วมกับชุมชนดำเนินการในพื้นที่ที่มีปัญหาทางภาษา ปัญหาทางเศรษฐกิจ
 และในพื้นที่ชนบท ส่วนในเมืองจะจัดเป็นตัวอย่างและการวิจัย

ในเรื่องการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติ
 ออกมาหลายครั้งหลายครา เช่น เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2530 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ
 โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ
 โดยให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ในเขตพื้นที่ชนบทยากจน 38 จังหวัดก่อน แล้วจึงขยายออกไปให้ครอบคลุมพื้นที่ที่มีลักษณะเดียวกัน
ในชนบทอย่างทั่วถึงต่อไป และเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2533 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติดำเนินโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการ
ศึกษาโดยยังไม่บังคับ ต่อไปอีก 3 ปีโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

จากนโยบายการจัดศึกษาของรัฐบาลซึ่งให้ไว้เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2531 และจาก
การดำเนินการที่ผ่านมาของกรมสามัญศึกษาและของกรมการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งจัดการศึกษา
เพิ่มเติมขึ้นโดยไม่บังคับนั้นเป็นไปอย่างล่าช้า ดังนั้นเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จโดยเร็วยิ่งขึ้นต้องมี
การระดมสรรพกำลังในเรื่องทรัพยากร อาคาร สถานที่ ครูภัณฑ์ ตลอดจนบุคลากร จึงได้มีการ
พิจารณาที่จะระดมสรรพกำลังของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็น
หน่วยงานที่มีสถานศึกษา จำนวน 32,000 โรงเรียน ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดยให้
โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจัดการศึกษาต่อจาก
ประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี ดังนั้นในปี 2533 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติจึงจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยโครงการนำร่องขยายการศึกษา
ภาคบังคับต่อจากระดับประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี (9 ปี) ของสำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาติและปีการศึกษา 2534 ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นโครงการขยายโอกาสทาง
การศึกษา และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 33) ซึ่งมีรายละเอียดสาระโดยสรุปได้ดังนี้

โครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับต่อจากระดับประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับในระบบโรงเรียน เพื่อหารูปแบบที่
เหมาะสมในการดำเนินงานขยายการศึกษาภาคบังคับต่อไปอีก 3 ปี
2. เพื่อให้นักเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้มีที่ศึกษาต่อใน
ระบบโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีก 3 ปี

3. เพื่อศึกษาเจตคติของผู้ปกครองนักเรียนชั้นต่อการศึกษาภาค

บังคับ

เป้าหมาย

1. จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาต่อจากระดับประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี ทุกจังหวัด ๆ ละ 3 ตำบล ๆ ละ 1 โรงเรียน รวม 219 โรงเรียน

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งได้จัดทำขึ้นในปีต่อมา

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นอีก 3 ปี
2. เพื่อให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และได้รับการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอีก 3 ปี เป็นพลเมืองดี มีความรู้ความสามารถและทักษะวิชาชีพเพียงพอแก่การออกไปประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

เป้าหมาย

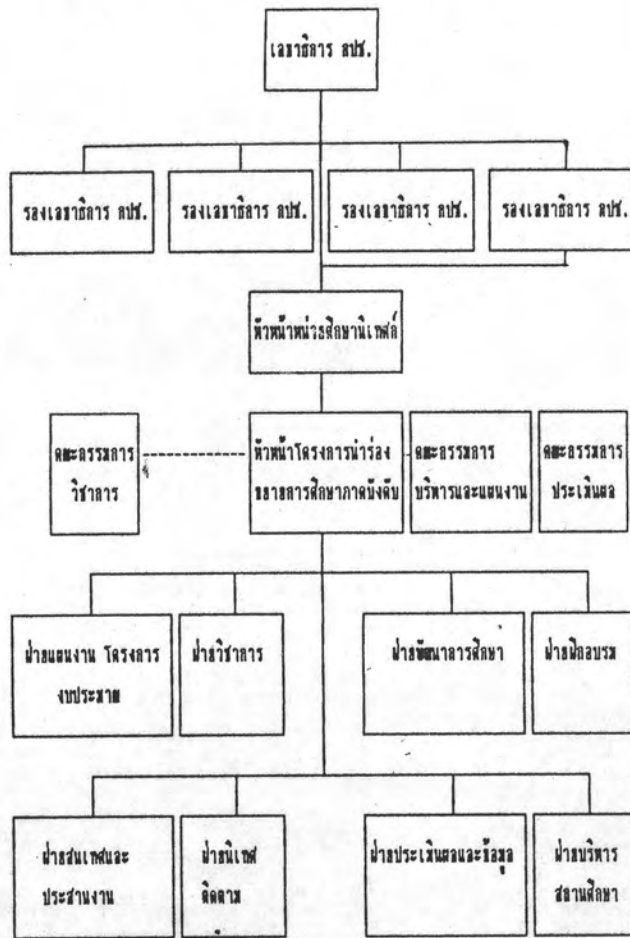
1. ปีการศึกษา 2535 เปิดขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดทุกจังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) รวม 2,500 โรงเรียน โดยมีโรงเรียนที่เปิดเพิ่ม 1,134 โรงเรียน

2. นักเรียนที่ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง) มีความรู้ ความสามารถและทักษะวิชาชีพตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

การบริหารโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2533 ซึ่งเป็นปีแรกที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้รับมอบหมายให้เปิดทำการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษา ชื่อว่า "โครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ" ดำเนินการบริหารงานโดยจัดตั้งเป็นโครงการพิเศษ ภายใต้กำกับ ดูแล ของหน่วยศึกษานิเทศก์ ในปีเริ่มแรกนี้มีโรงเรียนในโครงการทั้งสิ้น

119 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535 : 23) และมีรูปแบบในการบริหารโครงการ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 5 แสดงการบริหารโครงการ

ที่มา : แผนดำเนินงานโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับปีงบประมาณ 2534

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 3

การบริหารงานในช่วงเริ่มดำเนินโครงการ ยังไม่ได้กำหนดองค์กรแยกออกมาจากองค์กรเดิม การบริหารงานจึงจัดลงไปตามสายงานในระดับกรม มีหน่วยศึกษานิเทศก์ สปช. รับผิดชอบโครงการ ในระดับจังหวัดมีหน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดรับผิดชอบ และหน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอรับผิดชอบโครงการใน

ระดับอำเภอ จนถึงระดับปฏิบัติ คือโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด

บทบาทและภาระหน้าที่ของหน่วยงานในโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ

1. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

- รับนโยบายจากรัฐบาล
- วิเคราะห์ เตรียมการ แจ้งหน่วยงานในสังกัด
- ประสานงานการใช้หลักสูตร การฝึกอบรม
- จัดทำโครงการ แผนงาน งบประมาณ การประชาสัมพันธ์

2. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

- รับนโยบาย ตรวจสอบข้อมูลโรงเรียน อำเภอ
- ประสานงาน เตรียมการในระดับจังหวัด ในเรื่องหลักสูตรเอกสารการรับ

การเปิดเรียน การเรียนการสอน การลงทะเบียนนักเรียน เวลาเรียน ตารางเรียน การวัดผล ประเมินผล ฯลฯ

- เตรียมการด้านงบประมาณ ค่าตอบแทน ค่าใช้สอย ค่าวัสดุ
- เตรียมการเรียนการสอนวิชาอาชีพ วัสดุอุปกรณ์ ผู้สอน ฯลฯ

3. สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

ประสานงานกับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด โรงเรียน เพื่อสนับสนุนให้กลุ่มเป้าหมาย นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เข้าเรียนตามโครงการโรงเรียนจะต้องเตรียมการและดำเนินการดังนี้

- สำรวจความต้องการเรียนของนักเรียน
- สำรวจความถนัดของครูผู้สอนภายในโรงเรียน
- จัดแผนการเรียนการสอนตามหลักสูตร ตามความต้องการเรียนของนักเรียน

และผู้ปกครองนักเรียน

- ประชาสัมพันธ์หลักการ วิธีการศึกษาตามหลักสูตรให้ทุกฝ่ายเข้าใจ
- จัดครูผู้สอน ตามความถนัดของเนื้อหาวิชา และ/หรือจัดหาครูที่มีความ

สามารถเฉพาะทาง เพื่อสนองความต้องการเรียนของนักเรียนและผู้ปกครอง โดยคำนึงถึง

ความสามารถของโรงเรียนในการอำนวยความสะดวกด้านอาคารสถานที่ สถานประกอบการ และสิ่งอื่น ๆ

- ประสานงาน และรับนโยบายของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
- ร่วมมือกับทางสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในการจัดกิจกรรมสนับสนุน

ส่งเสริมการเรียนการสอนตามโครงการ

- ประสานงานกับสถานประกอบการในพื้นที่ เพื่อส่งนักเรียนเข้ารับการฝึก

อาชีพภาคปฏิบัติ

การติดตามและประเมินผลโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของสำนักงาน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ระหว่างปีการศึกษา 2533-2534

กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับฯ ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติชั้น ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ โดยมี ดร. ก่อ สวัสดิพาณิชย์ เป็นที่ปรึกษา และนายพนม พงษ์ไพบูลย์ เป็นประธาน ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการร่วมกันดำเนินการติดตามประเมินผล (คำสั่งที่ สป 606/2533 ลงวันที่ 9 สิงหาคม 2533, คำสั่งที่ สป 865/2535 ลงวันที่ 25 ตุลาคม 2533 และคำสั่งที่ สป 520/2534 ลงวันที่ 21 มิถุนายน 2534)

ในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้มอบหมายให้หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติติดตามประเมินผลในเรื่องงานวิชาการ การจัดการเรียนการสอน และการใช้หลักสูตร เป็นต้น ส่วนปัจจัยในการดำเนินการกิจกรรม และผลดำเนินการโดยทั่วไป มอบหมายให้ฝ่ายติดตามและประเมินผล กองนโยบายและแผนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นผู้ติดตามและประเมินผล (คำสั่ง สปช. ที่ 1874/2533 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2533 และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 7-14)

ปีการศึกษา 2534 มีการเปลี่ยนแปลงโครงการนำร่องเป็นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายที่จะเร่งขยายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษา ปีละ 1,000 โรงเรียน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นไปจนถึงปีการศึกษา 2537 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้ดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการโดยจัดทำเป็นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา และเปลี่ยนแปลงวิธีการบริหารโครงการเสียใหม่ เพื่อให้เหมาะสม คือได้จัดทำโครงสร้างการบริหารงานและการจัดองค์การเพื่อการบริหารงานโดยจัดให้มีคณะกรรมการเฉพาะกิจขยายโอกาสทางการศึกษาขึ้นพื้นฐานระดับกรม มีหน้าที่อำนาจการกำหนดนโยบายการบริหารงานและมีคณะกรรมการด้าน (ก) การคัดเลือกโรงเรียน การรับนักเรียน และจัดบุคลากร (ข) การจัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ (ค) วิชาการ คู่มือ การเรียนหลักสูตร อุปกรณ์การสอน การนิเทศติดตามประเมินผล (ง) การประชาสัมพันธ์ คณะอนุกรรมการทั้ง 4 ฝ่าย อยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการเฉพาะกิจฯ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535 : 23)

ส่วนการกำหนดหน่วยงานและผู้รับผิดชอบในระดับบริหารกำหนดให้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับกรม ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ (หนังสือสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ ศช 1403/15334 ลงวันที่ 26 เมษายน 2534)

ระดับกรม สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดให้มีศูนย์อำนาจการขยายโอกาสทางการศึกษาขึ้นพื้นฐานอยู่ในกองนโยบายและแผนโดยให้ผู้อำนวยการกองนโยบายและแผนเป็นผู้อำนาจการศูนย์หัวหน้าฝ่ายแผนงานและโครงการเป็นเลขานุการศูนย์ มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน 7-9 คน

ระดับจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำหนดให้มีศูนย์อำนาจการขยายโอกาสทางการศึกษาขึ้นพื้นฐาน อยู่ในฝ่ายแผนงาน และงบประมาณโดยให้ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัด ที่ควบคุมงานฝ่ายแผนงานและงบประมาณ

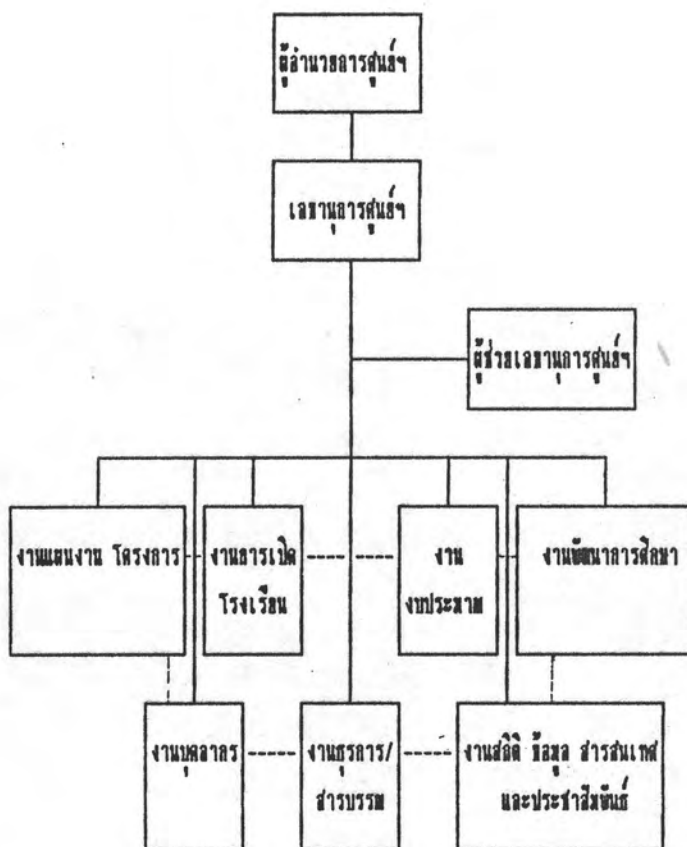
เป็นผู้อำนวยการศูนย์ หัวหน้าฝ่ายแผนงานและงบประมาณเป็น
เลขานุการศูนย์จัดเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมปฏิบัติงาน
3-4 คน

ระดับอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกำหนดให้มีศูนย์อำนวยการขยาย
โอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในงานบริหารทั่วไป โดยให้หัวหน้า
การประถมศึกษาอำเภอเป็นหัวหน้าศูนย์ หัวหน้างานบริหารทั่วไปเป็น
เลขานุการศูนย์ ให้จัดเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ความสามารถเหมาะสม
ปฏิบัติงาน 1-2 คน

สำหรับโครงสร้างการบริหารงานศูนย์อำนวยการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับกรม
นั้นได้แสดงไว้ดังแผนภูมิโครงสร้างต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 6 โครงสร้างการบริหารงานศูนย์อำนาจการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับกรม

ที่มา : การดำเนินงานสำหรับโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 17

การดำเนินงานตั้งแต่ปีการศึกษา 2535 เป็นต้นไป เป็นภารกิจที่สำคัญและใหญ่มาก มีกระบวนการดำเนินการละเอียดซับซ้อนขึ้น จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถค่อนข้างสูง เป็นผู้ดำเนินงานและมีหน่วยงานที่ปฏิบัติรับผิดชอบโดยตรง จึงได้ปรับโครงสร้างการบริหารงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงกำหนดบุคลากรหน่วยงาน และภาระหน้าที่ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535 : 31-34)

1. จัดตั้งคณะกรรมการขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วยเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นประธาน รองเลขาธิการฯ ทั้ง 3 ท่านเป็น

รองประธาน หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ ผู้อำนวยการกองนโยบายและแผน ผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ ผู้อำนวยการกองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นกรรมการ และผู้อำนวยการสำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกรรมการ และเลขานุการ และมีกรรมการผู้ช่วยเลขานุการอีก 1 คน ให้มีหน้าที่กำกับดูแลงานขยายโอกาสทางการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

2. จัดตั้งสำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นหน่วยงานระดับกอง มีหน้าที่รับผิดชอบงานขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

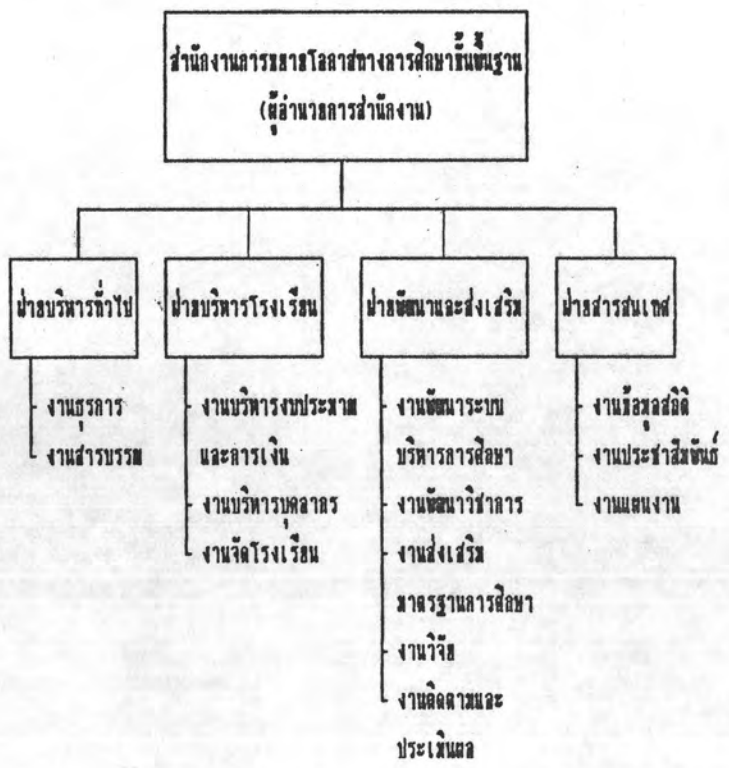
1. รับผิดชอบงานขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการการขยายโอกาสทางการศึกษา
2. จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาและแผนปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ
3. จัดทำข้อมูลการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา
4. จัดทำรายละเอียดความต้องการด้านงบประมาณ และบุคลากรเพื่อการสอนในระดับมัธยมศึกษา
5. จัดหางบประมาณ จากหน่วยงาน และองค์การต่าง ๆ ทั้งในประเทศ และ/หรือต่างประเทศ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน
6. จัดทำเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนในส่วนของมัธยมศึกษา เพื่อสนับสนุนการเรียนสอน
7. จัดทำข้อมูลในการนำเสนอเพื่อพิจารณาการเปิดสอนมัธยมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและจัดทำแผนการรับนักเรียน แผนชั้นเรียน แผนงานอื่น ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพ
8. ศึกษา วิจัย ค้นคว้า เทคนิควิธีการใหม่ ๆ เกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน การสอนและเผยแพร่ความรู้ใหม่ไปยังโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
9. จัดทำระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา

10. ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สำนักงานกฤษฎมนตรี สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมวิชาการ กรมอาชีวศึกษา กรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน ทบวงมหาวิทยาลัย สสวท. กรมแรงงาน ฯลฯ

- 11. นิเทศ ติดตามผล และประเมินผล
- 12. งานประชาสัมพันธ์
- 13. งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

สำหรับโครงสร้างการบริหารงานของสำนักงานชยาโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานพอจะสรุปให้เห็นได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 7 แสดงโครงสร้างการบริหารงานของสำนักงานชยาโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ที่มา : การชยาโอกาสทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535 : 34

การติดตามและประเมินผลโครงการ ปีการศึกษา 2535

ในปีการศึกษา 2535 กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงคณะกรรมการที่มีหน้าที่ประเมินผลโครงการขยายโอกาสเสียใหม่ เพื่อให้สามารถประเมินผลโครงการขยายโอกาสกับหน่วยงานที่จัดทำโครงการนี้ได้ทุกหน่วยงาน จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามคำสั่งที่ สป 364/2535 ลงวันที่ 6 พฤษภาคม 2535 ให้คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. จัดทำแผนและแนวทางการดำเนินการประเมินผลการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. ดำเนินการประเมินผลการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการประเมินผลการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
4. จัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
5. แต่งตั้งคณะทำงานได้ตามความเหมาะสม

คณะกรรมการชุดนี้ ประกอบด้วย ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ และรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นอนุกรรมการที่ปรึกษา เลขานุการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นประธานอนุกรรมการ คณะอนุกรรมการประกอบด้วยผู้แทนหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาและการประเมินผล โดยมีเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นฝ่ายเลขานุการ ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้จะมีหน้าที่ติดตามและประเมินผลโครงการขยายโอกาสของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติด้วย

ในส่วน of สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเองก็ได้มีการติดตามและประเมินผลโดยกองนโยบายและแผน ซึ่งกำหนดไว้ในปฏิทินการปฏิบัติงาน และโดยสำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาชั้นพื้นฐาน

สรุปโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกรมสามัญศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ

ในระยะต้น ๆ ของการเสนอโครงการทั้งกรมสามัญศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณานั้น ต่างใช้ชื่อโครงการแตกต่างกัน กรม
สามัญศึกษาใช้ชื่อโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติใช้ชื่อโครงการนาร่องขยายการศึกษาภาคบังคับต่อจาก
ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี (9 ปี) ต่อมาภายหลังสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ ได้จัดให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกรมสามัญศึกษา และสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในระยะต้น ๆ แล้วเสนอแนะให้ใช้ชื่อโครงการเหมือนกัน
ชื่อต่อมาจึงใช้ชื่อโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สำหรับสาระของโครงการอันได้แก่
หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ และกลุ่มเป้าหมายวิธีดำเนินการ ฯลฯ ของกรมสามัญศึกษา
และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติพอสรุปเปรียบเทียบได้ตามตารางต่อไปนี้

ลำดับ ที่	รายการ/หัวข้อ	กรมสามัญศึกษา	สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ
1.	หลักการและเหตุผล	<p>การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งมีผลโดยตรงต่อสภาพการดำรงชีพของประชาชน จึงควรยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนให้สูงขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป</p>	<p>สภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว วิถีชีวิตในสังคมเปิดกว้างจึงจำเป็นต้องพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้พื้นฐานของประชาชนให้สูงขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม และเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนค่อนข้างมาก การจะเข้าสู่ตลาดแรงงานเด็กไม่สอดคล้องกับกฎหมาย สภาพความต้องการของตลาดแรงงานส่วนใหญ่ต้องการวางแผนที่มีการศึกษานั่นคือ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3</p>
2.	วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อสร้างศรัทธาและเจตคติที่มีต่อการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 2. ให้เด็กจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตชนบทได้ศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มากยิ่งขึ้น 3. ลดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อ 4. ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าเรียนต่อในโรงเรียนใกล้บ้าน 5. นักเรียนได้มีโอกาสช่วยเหลืองานบ้านหรือช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ 6. ส่งเสริมให้เด็กจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและไม่เรียน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับในระบบโรงเรียนเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการดำเนินงานขยายการศึกษาภาคบังคับต่ออีก 3 ปี 2. เพื่อให้เด็กเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ศึกษาต่อเพิ่มอีก 3 ปี 3. เพื่อศึกษาเจตคติของผู้ปกครองนักเรียนชุมชนต่อการขยายการศึกษาภาคบังคับ

ลำดับ ที่	รายการ/หัวข้อ	กรมสามัญศึกษา	สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ
		ค่อนข้างสูง สามารถประกอบอาชีพตามสภาพและอัคภาพแห่งคนได้	
3.	เป้าหมาย	ผู้ค้ำชูฐานะทางเศรษฐกิจในเขตพื้นที่ชนบทยากจน 38 จังหวัด	1. ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี 2. จังหวัดละ 3 ตำบล ตำบลละ 1 โรงเรียน รวม 219 โรงเรียน
4.	ระยะเวลาการดำเนินงาน	แบ่งเป็น 4 ระยะ คือ ปีงบประมาณ 2530 ปีงบประมาณ 2531 ปีงบประมาณ 2532 ปีงบประมาณ 2533-2534	1 ปี งบประมาณ 2534
5.	การบริหารและการจัดการ	การจัดองค์กรและหน้าที่ความรับผิดชอบใช้โครงสร้างการบริหารงานที่มีอยู่แล้วในปัจจุบัน จำแนกเป็นระดับต่าง ๆ 3 ระดับ 1. ระดับกรม 1.1 จัดให้มีคณะกรรมการโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษา โดยมีสำนักงานโครงการพิเศษ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ (ปีงบประมาณ 2530-2532)	การจัดองค์กรและหน้าที่ความรับผิดชอบ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดโครงการนำร่องขยายโอกาสฯ (6 ปี เป็น 9 ปี) เป็นระดับต่าง ๆ 4 ระดับ เช่นกัน 1. ระดับกรม สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจัดตั้งเป็นโครงการพิเศษ ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยศึกษานิเทศก์ (ปีการศึกษา 2533) แต่งตั้งคณะกรรมการ

ลำดับ ที่	รายการ/หัวข้อ	กรมสามัญศึกษา	* สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ
		<p>และมีหน่วยงานร่วมดำเนินการ คือ กองการมัธยมศึกษาและหน่วยศึกษานิเทศก์ ซึ่งมีบทบาทภารกิจตามหน้าที่รับผิดชอบของกองนั้น ๆ</p> <p>1.2 จัดตั้งคณะทำงานขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อเร่งรัดและพัฒนางานในโครงการโดยให้ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการโครงการของคณะกรรมการโครงการ</p> <p>2. ระดับจังหวัด</p> <p>จัดให้มีคณะกรรมการโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และคณะกรรมการหรือคณะกรรมการที่มีอยู่แล้วตามโครงสร้างการบริหารงานเดิม คือ คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม จังหวัด (ศศว.จ.) คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) และคณะกรรมการสามัญศึกษาจังหวัด (สศจ.)</p> <p>ได้มีการประสานงานให้มีการเร่งรัดและพัฒนาของแต่ละจังหวัด 3 ระดับ สถานศึกษา และหน่วยปฏิบัติ ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษา เจ้าหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการระดมทรัพยากรมาให้ การจัดทำแผนการสอน</p>	<p>เฉพาะกิจขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานตลอดจนการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาคำเนินการต่าง ๆ ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายในกระทรวงศึกษาธิการ</p> <p>2. ระดับจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ดำเนินการตามนโยบายและแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการระดับจังหวัด ประสานกับคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรมจังหวัด วางแผนกำหนดพื้นที่และการรับนักเรียน ประช่าสัมพันธ์การระดมทรัพยากร นิเทศติดตามและประเมินผล</p> <p>3. ระดับอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอดำเนินการตามนโยบายและแนวทางของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด แต่งตั้งคณะทำงานระดับอำเภอเพื่อรับผิดชอบการดำเนินงานและประสานงานการดำเนินงานกับระดับจังหวัดและโรงเรียน ส่งเสริม สนับสนุนโรงเรียน</p>

ลำดับ ที่	รายการ/หัวข้อ	กรมสามัญศึกษา	สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ
		<p>การจัดกิจกรรม การจัดสอนและ การให้บริการแก่นักเรียน รวมทั้ง ที่กระตุ้นให้เด็กและผู้ปกครอง ตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษา และส่งเสริมให้เด็กเข้าเรียน</p>	<p>นิเทศติดตาม และประเมินผล 4. ระดับสถานศึกษาและหน่วย ปฏิบัติ ได้แก่ โรงเรียนใน โครงการดำเนินการตามแนว นโยบายและแนวทางของสำนัก งานการประถมศึกษาอำเภอ วางแผนการเรียนการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดวัดผลประเมินผล ประสานงานกับบุคคลและ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน รายงานความก้าวหน้า และผล การดำเนินงาน</p>
6.	กิจกรรมที่ส่งเสริม สนับสนุน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา 2. จัดหาหนังสือให้ยืมเรียน 3. จัดที่พักในโรงเรียน 4. จัดตั้งสาขาโรงเรียนใน ประถมศึกษา 5. จัดหาเครื่องแบบนักเรียน 6. จัดหาพาหนะรับ-ส่ง นักเรียน จัดหาจักรยานให้ นักเรียนยืม 7. การจัดการเรียนการสอน ในรูปแบบกึ่งระบบโรงเรียน 8. ลดค่าใช้จ่ายกิจกรรมต่างๆ 9. ผลิตสื่อบทเรียนสำเร็จรูป <p style="text-align: center;">ฯลฯ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา 2. จัดหาหนังสือยืมเรียน 3. จัดโครงการอาหาร กลางวัน 4. จัดหาเครื่องแบบ เครื่อง เขียน แบบเรียน 5. จัดหาจักรยานให้นักเรียน ยืม <p style="text-align: center;">ฯลฯ</p>

ผลการดำเนินงานตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

การดำเนินงานตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ของกรมสามัญศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พอสรุปได้ดังนี้ (พ.ศ. 2530-2534)

ลำดับที่	รายการ/หัวข้อ	กรมสามัญศึกษา	สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
1.	จำนวนโรงเรียน	<p>เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด 718 โรงเรียน และเพิ่มเติมสัมทบโครงการอีก 109 โรงเรียน</p> <p>ปีการศึกษา 2530 จำนวน 225 โรงเรียน</p> <p>ปีการศึกษา 2531 จำนวน 93 โรงเรียน</p> <p>ปีการศึกษา 2532 จำนวน 82 โรงเรียน</p> <p>ปีการศึกษา 2533 จำนวน 165 โรงเรียน</p> <p>ปีการศึกษา 2534 จำนวน 262 โรงเรียน</p>	<p>1. ปีการศึกษา 2533 เปิดสอนจำนวน 119 โรงเรียน ครอบคลุมจังหวัด ๆ ละ 3 โรงเรียน (โรงเรียนในโครงการนำร่องฯ)</p> <p>2. ปีการศึกษา 2534 เปิดโรงเรียนในโครงการนำร่องฯ 97 โรงเรียน และโรงเรียนในโครงการขยายโอกาส 1,150 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 1,366 โรงเรียน</p>
2.	จำนวนนักเรียน	<p>รับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ดังนี้</p> <p>1. ปีการศึกษา 2530 26,706 คน</p> <p>2. ปีการศึกษา 2531 40,753 คน</p> <p>3. ปีการศึกษา 2532 60,791 คน</p> <p>4. ปีการศึกษา 2533 96,621 คน</p>	<p>1. ปีการศึกษา 2533 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 3,818 คน</p> <p>2. ปีการศึกษา 2534 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 53,056 คน</p> <p>นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 3,344 คน</p>

ลำดับ ที่	รายการ/หัวข้อ	กรมสามัญศึกษา	สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ
		5. ปีการศึกษา 2534 139,808 คน คิดว่าอัตราการต่อชั้นมัธยม- ศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2534 ร้อยละ 60	
3.	การจัดการเรียน การสอน	จัดรูปแบบการเรียนการสอน เป็น 2 รูปแบบ คือ 1. แบบปกติ 2. แบบกึ่งระบบโรงเรียน ในปีการศึกษา 2532 โรงเรียน ที่เข้าโครงการ 299 โรงเรียน เป็นแบบปกติเพียงอย่างเดียว 215 โรง หรือร้อยละ 71.91 เปิดสอนกึ่งระบบโรงเรียน 11 โรง หรือร้อยละ 3.68 และเปิดสอนทั้งแบบปกติ และ แบบกึ่งระบบโรงเรียน 73 โรง หรือร้อยละ 24.41 หาก พิจารณาโรงเรียนที่เปิดสอน กึ่งระบบโรงเรียน 84 โรง หรือร้อยละ 28.09 ของจำนวน โรงเรียนทั้งหมด	จัดการเรียนการสอนในระบบ โรงเรียน เป็นการจัดการศึกษา แบบให้เปล่า ผู้เข้าเรียนไม่ต้อง เสียค่าใช้จ่าย ให้หลักสูตรมัธยม ศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรประกอบด้วย 1. วิชาบังคับซึ่งแบ่งเป็น บังคับแกนและวิชาบังคับเลือก 2. วิชาเลือกเสรี 3. กิจกรรม โดยให้ผู้เรียนเลือกเรียนวิชาที่ ให้มากขึ้น และจัดสอนวิชาอาชีพ ที่สอดคล้องกับความต้องการของ ท้องถิ่น และความต้องการพัฒนา ประเทศ
4.	งบประมาณ	1. ปีการศึกษา 2530 ไม่ได้ รับงบประมาณ ได้ตกลงกับ สำนักงบประมาณเจียดจากงบ ปกติ และงบประมาณค่าวัสดุ ใช้จ่ายทั้งสิ้น 14.3 ล้านบาท 2. ปีการศึกษา 2531 ได้รับ งบประมาณ 53.16 ล้านบาท	1. ปีการศึกษา 2533 ได้รับ งบประมาณสนับสนุน 11,493,800 บาท 2. ปีการศึกษา 2534 โรงเรียนในโครงการนำร่องฯ ได้รับการสนับสนุน 26,676,308 บาท และ

ลำดับ ที่	รายการ/หัวข้อ	กรมสามัญศึกษา	สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ
		3. ปีการศึกษา 2532 ได้รับ งบประมาณ 125.86 ล้านบาท	โรงเรียนขยายโอกาสทางการ ศึกษา 347,949,741 บาท

กรอบประเด็นของแนวความคิดสำหรับการวิจัยครั้งนี้

จากการศึกษาหลักการ แนวความคิด วรรณกรรมและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งครอบคลุมแนวความคิดเกี่ยวกับการกำกับงาน ลักษณะและการ
ดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกรมสามัญศึกษา และของสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ทำให้ได้หลักการและแนวความคิดเกี่ยวกับการกำกับงาน
/โครงการ โดยสรุปได้ว่า

การกำกับงาน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการ
แล้วใช้ข้อมูลเหล่านั้นในการกำกับดูแลความก้าวหน้าของผลงาน และเพื่อการแก้ไขปรับปรุง
วิธีการปฏิบัติให้ได้ผลงานตามแผนที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การกำกับงานเริ่มขึ้นตอนที่
การปฏิบัติงานและกระทำติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง การกำกับงานเป็นเครื่องมือของผู้บริหาร
โครงการในการติดตามความก้าวหน้าของงาน ทำให้สามารถแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติงานได้
ทันทั่วทั้งที่ การกำกับงานเป็นการตรวจสอบงานว่าเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยการสังเกต
บันทึก และรายงานผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดความแน่ใจว่ากิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปตามแผน
และเวลาที่กำหนดไว้

เมื่อนำแนวความคิดและหลักการดังกล่าวมาพิจารณา ประกอบกับลักษณะการดำเนินงาน
โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ทำให้สามารถกำหนดกรอบของแนวความคิด และประเด็นใน
การวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

เพื่อให้ศึกษาวิจัยการบริหารการกำกับงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมสามัญศึกษาในครั้งนี้มีกรอบประเด็น
สำหรับการศึกษาที่ชัดเจนแสดงถึงส่วนประกอบสำคัญของการบริหารการกำกับงานดังกล่าวในระบบ
บริหารโครงการ การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาในรายละเอียดในประเด็นเรื่องต่อไปนี้

1. ลักษณะโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
2. การจัดระบบการกำกับงานโครงการและการกำหนดองค์การในการกำกับงาน

ของโครงการ

3. การกำหนดบุคลากร บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ
4. การกำหนดโครงสร้างการประสานงาน
5. การกำหนดรูปแบบสายงานการกำกับงานในระดับต่าง ๆ ขององค์การ
6. การกำหนดแผนการกำกับงานและการประเมินผลโครงการในช่วงระยะต่าง ๆ
7. การกำหนดระบบการรายงานผลการปฏิบัติงาน
8. การกำหนดระบบข้อมูลเพื่อการตัดสินใจสั่งการ
9. การงบประมาณสำหรับงานการติดตามกำกับโครงการ และ
10. ปัญหาที่เกี่ยวข้องในการกำกับงานแต่ละด้าน